

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XVIII. ÉVFOLYAM, 5. (102.) SZÁM —



*A 165 éve kivégzett aradi 13 vértanú emlékére emelt Szabadság-szobor
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)*

A R A D
2014. október

TANÉVKEZDÉS



A Himnusz éneklése
(Csomós Roland felvétele)



Megnyitó beszéd
(Bortos Júlia felvétele)



Az előkészítő osztályosok egy csoportja
(Ilona János felvétele)



Versmondó elemista
(Bacsilla Sándor felvétele)



**A Magyar Írószövetség Klubjában megnyílt
Siska-Szabó Hajnalka kiállítása Kék szonáták
címmel**

TARTALOM

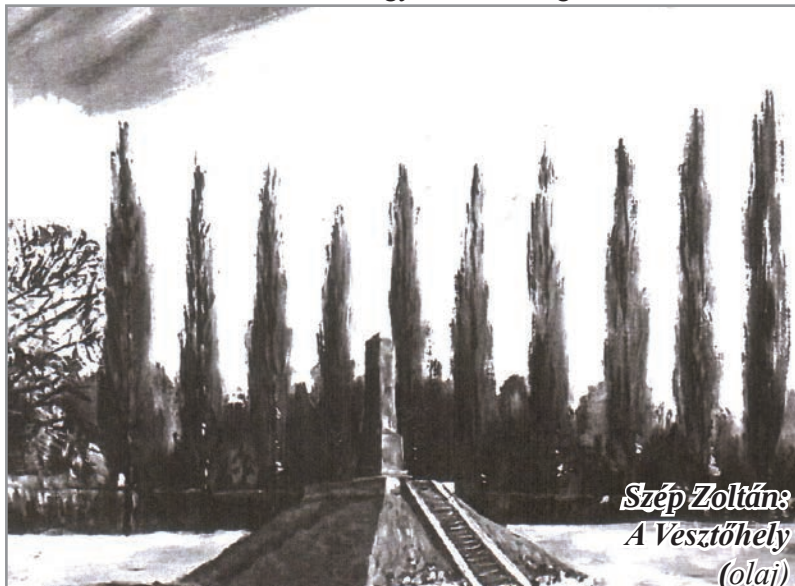
Szép Mária Terézia: <i>Vesztőhely</i>	1
Szép Zoltán: <i>A Vesztőhely</i>	1
Szép Mária Terézia: <i>A várfal árnyékában</i>	1
Hitélet	
Szilvágyi Zsolt: <i>Október 6-i remények</i>	2
Matekovits Mihály: <i>Szubjektív emlékek a Vesztőhelyről</i>	5
Horváth Csaba: <i>Az úrvacsora</i>	6
Irodalom, művészet	
Böszörményi Zoltán: <i>Arccal a fénynek</i>	7
Juhász Béla: <i>Ketten a padon</i>	8
Grosz László: <i>amikor...</i>	8
Váradi Károly: <i>Váradi könyvek</i>	9
Ódry Mária: <i>Aradi arcok</i>	10
Kamara szubjektív	
Fekete Réka: <i>A vadállatok színművészete</i>	11
Naptár	
J. B.: <i>100 éve hunyt el Lechner Ödön</i>	13
J. B.: <i>200 éve született Ybl Miklós</i>	13
Történelem	
Dr. Blazovich László: <i>Az európai város az ókor és középkor között (II.)</i>	14
Dr. Vajda Sándor: <i>A levegő lovagja az I. világháborúban (I.)</i>	16
Helytörténet	
Ujj János: <i>„Volt egyszer egy Nagyvarjas”</i>	18
Jámbor Gyula: <i>Első világháborús emlékművek</i>	19
Réhon József: <i>Magyar fafaragó Bajorországban</i>	20
Piroska Katalin: <i>110 éve született Zilahy Irén</i>	21
Memoár	
Rezik Károly: <i>Önéletírás – 1914-ig (I.)</i>	23
Jankó András: <i>Antal mese</i>	26
Regéczi Szabina Perle: <i>Álom és valóság</i>	27
Oktatás	
Matekovits Mihály: <i>Márki Sándor-díjak</i>	28
Nyári Melinda: <i>Barlangtúrán a turizmus osztályok</i>	29
Útinapló	
Lészay Béla: <i>A Rácfertályból Serengetibe</i>	30
Azt írta az újság	
Piroska István: <i>Szívgyárda és Vasgyárda</i>	33
Sport	
Ujj János: <i>Kitiüntettek</i>	35
Pataky Lehel Zsolt: <i>A diáksportnak szentelte életét</i>	36
Pásztai Ottó: <i>Szemelvények az aradi tenisz történetéből (I.)</i>	37
Keresztrejtvény	
Lészay Béla: <i>Az aradi sirra</i>	38
Humor	
Sz. Benedek István: <i>Limerick</i>	39
Sz. Benedek István: <i>Beszédhibás történetek (2.)</i>	40

Szép Mária Terézia

VESZTŐHELY

Pöltenberg Ernő tábornok
Török Ignác tábornok
Lahner György tábornok
Knezich Károly tábornok
Nagy Sándor József tábornok
Leiningen-Westerburg Károly gróf
Aulich Lajos tábornok
Damjanich János tábornok
Vécsey Károly gróf
Emlékére

Ó, emberek, irtózat,
– elviselhetetlen –
elviselhetetlen az áldozat fájdalma,
vívódása,
kötéltől elcsukló imája,
végtusája.
Ó, emberek, reszket,
vért izzad most történelmünk,
ó, emberek, kik tették,
miért tették, hogy teheték meg ezt mivelünk?



Szép Zoltán:
A Vesztőhely
(olaj)

Szép Mária Terézia

A VÁRFAL ÁRNYÉKÁBAN

– a vár észak-keleti kapujától balra,
a kivégzés helyszínén –

Kiss Ernő
Dessewffy Arisztid
Schweidel József
Lázár Vilmos
Emlékére

Sikolt egy vers – velőtrázón –,
bíborpírt izzad a hajnal egére:
– „Éljen a haza!!!...”, fuldoklik utolsót,
s beleolvad az öröklét vérkörébe.

Vértanúhalált halt
az igazság megannyi arcvonása,
de holtában – nézd – még ragyogóbb, izzóbb,
s csak erősödik egyre a hatása.



Október 6-i remények*

165 éve ez a nap, október 6-a, és ez a város, Arad, mélyen belevéste magát népünk történelmébe. Ez a nap és ez a város azóta fogalommá vált. A szabadság utáni vágy, a nemes célok, a közösségért hozott áldozat, és minden gyász ellenére a remény jelképei.

1849. október 6-a kora reggelén ebben a városban tizenhárom honvédtábornok lelte a halálát. Ítéletüket egy elnyomó rendszer sok szempontból igazságtalanul és bosszútól fűtve hozta meg és hajtotta végre. Nem csak ők az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc áldozatai. Amint tudjuk, Pesten ezen a napon végezték ki gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt. De már október 6-a előtt, majd sokkal inkább azt követően hasonló ítélet alapján többen életüket áldozták. Az október 6-i esemény mégis a megtorlás és a megfélemlítés legelrettetőbb példája akart lenni. A történelmi körülmények arra utalnak, hogy az aradi vértanúk kivégzése által valójában sokan nem csak egy szabadságharcot, hanem egy egész népet akartak ketté törni.¹ A lenni vagy nem lenni nagy kérdése az egész nemzet számára a kezdetek óta összefonódik október 6-ával.

165 év óta nagy lelki-szellemi töltete van ennek a napnak. Meghatározza a hősök iránti tisztelet, az emlékezés és a kegyelet. Mégis ez a nap túlmutat egy mélabús gyásznapon. Hiszem, sok aradi társam nevében vallhatom, hogy érezzük évről évre ennek a napnak a nehezen megfogalmazható, de valós nagy kisugárzását. Október 6-a, bár gyásznapi, lelkiileg nem lehúz, hanem felemel bennünket. Még ha gyászolunk is, nem úgy tesszük, mint azok, akiknek Pál apostol szavaival élve „nincs reményük” (vö. 1 Tessz 4,12).

De van-e helye a reménynek egy gyásznapon? Nem hivalkodó-e a reményt keresni egy olyan megemlékezésen, ahol 13 vezéregyéniséget végeztek ki? Amikor pedig népünk számára a hogyan tovább időszerű kérdésére keressük a választ, mi ad nekünk ma még okot a reményre?

Arad, szülővárosunk vallási és nemzeti szempontból is szórvány. Lelkipásztorként a temesi szórványban dolgozom. Bármennyire is sokoldalú a megmaradásunkért folytatott harc, azt tapasztalom, hogy nekünk nem csak külső erőkkel kell megküzdennünk. Ez a harc mélyen, sokszor nem is olyan tudatosan elsősorban önmagunkban zajlik. Ez pedig a reményért folytatott küzdelem, hogy túllépve csalódásainkon, minden nehézség ellenére mégis érdemes dolgozni, tenni, tervezni.

Ha őszinték vagyunk, a reménytelenség mindannyiunkat megkísért. Az elcsüggedésnek pedig megvannak a valós okai. Lelkipásztor testvéreimmel ezt nagyon

közelről megtapasztaljuk például az által, hogy milyen nagy a különbség a megkeresztelték és az elhunytak száma között, hogy sokszor öntudatos szülők gyermekei már inkább a beolvadás útjára tértek, hogy a templomba látogatók száma csökkent, és az iskoláinkat is össze kellett vonni. A fiataljaink egy elég nagy része pedig a kivándorlásban reméli megtalálni élete lehetőségét. Ezek közül is manapság pedig kevesen választják az anyaországot. Legtöbbször sokkal távolabbra távoznak.

Még sorolhatnám, de mindezekről a legtöbbször tudunk. Nem is a vészmadár szerepét akarom játszani. Csúppán azért említettem ezt a néhány példát, hogy látható legyen, igenis,



Siska-Szabó Zoltán felvétele

ismerjük a valóságot. Nem olcsó illúziókban ringatjuk magunkat. Egyértelmű, hogy világunk, és vele együtt szűkebb szülőföldünk is változásokon megy át, amelyeket teljesen nem lehet feltartóztatni.

A reményért vívott harc azonban nem csak a szórvány gondja. Azon testvéreink is, akik tömbben vagy az anyaországban élnek, tudják, hogy sokszor nem is olyan egyszerű, hogy csalódásainkon felülemelkedjünk, hogy vállaljuk az ellenszelet, amikor értékekért kell kiállnunk. Hiszen hogyha igaz értékek képviselőitől van szó, szinte mindenhol a nagyvilágban mintha mégis kisebbségben lenne az ember.

XVI. Benedek pápa a 2007-ben megjelent *Spe salvi* kezdetű enciklikájában, amely a keresztény reményről szólt, arra hívta fel a figyelmet, hogy az emberiség a nagy reménytelenség korszakán megy át.² A szociológusaink is ezt igazolják, hogy a posztmodern embernek alig vannak vezéreszméi, és nagyon törekeny a reménye.³ Persze ott, ahol elsősorban csak a termelés és a fogyasztás a legnagyobb cél, ott az ember egy idő után már csak nehezen érti meg, hogy mi az élete valódi értelme. Mibe, kibe is reménykedjen?

Keressük a reményt! A Szentírás számos emberi életet állít eléünk, akik Isten segítségével a reménytelenségben hitre találtak. Bár gyakran nem látták meg törekvéseik gyümölcsét, a történelem azt igazolja, hogy hitük nem volt hiábavaló és terméketlen. Az ő életük egyértelmű üzenete az, hogy ők nem csak eszmékben hittek, nem is elsősorban egy emberben. Az ő reményük alapja maga Isten volt.

A Zsidókhoz írt levél 11-ik fejezete nagyon szépen felsorolja az Ószövetség nagyjait, akik szintén Pál apostol szavaival élve hittek minden reménytelenség ellenére (vö. Róm 4,18). Életük története pedig azt igazolja, hogy nem volt hiábavaló reményteli küzdelmük. Ábrahám, aki hosszú ideig várt gyermeke születésére, de maga nem láthatta meg az isteni ígéret beteljesedését, hogy nagy nép atyja lesz. Mózes, aki hosszú vándorlás után ő maga csak megpillanthatta az Ígéret Földjét, de nem mehetett be oda. De ott van az Újszövetségben Mária, akit Erzsébet azért nevez boldognak, mert hitt (vö. Lk 1,45). Bár az ő élete is tele volt a remény nagy próbatételeivel. A Zsidókhoz írt levél így foglalja össze a szent elődök magatartását: „A hit szilárd bizalom abban, amit remélünk, meggyőződés arról, amit nem látunk. Őseink ebből merítettek bizonyosságot.” (Zsid 11,1).

A Szentírás egyértelmű üzenet, hogy Istenre alapozva életünket, reményünket rá, a Történelem Urára építve tegyük meg itt és most a lehetségest, hogy megvalósuljon, ami sokszor emberi számítás szerint szinte lehetetlennek tűnik.

Bábel Balázs kalocsai érsek atya a 2009-ben Csík-

somlyón elhangzott ismert szentbeszédében Jacques Barzun francia származású amerikai történészt idézi, aki ezt írja: „ha valaki mélyebben meg akarja ismerni a történelmet, annak társulnia kell Istennel”.⁴ Ha ez sikerül, amint mi is röviden a Szentírás néhány nagyjának hitét megvizsgáltuk, akkor – teszi hozzá az érsek – a „mi múltunk a reményünk”⁵.

A mi múltunk a reményünk? Lehet-e ezek szerint remény számunkra Arad és 1849. október 6-a?

Ezekre a kérdésekre választ keresve, számomra nagyon sokatmondók annak a négy aradi minorita szerzetesatyának a visszaemlékezései, akik október 5-én lelkileg az örök életre készítették fel a vértanúkat, majd október 6-a hajnalán a vesztőhelyig kísérték őket.⁶ Elképzelhetjük, hogy mennyi fájdalom és csalódás volt a tizenhárom lelkében. Mégis az atyák visszaemlékezéseikben egyértelműen a vértanúk higgadtságáról és nagy lelki erejükről írnak. Sőt mi több, Nagysándor József vagy Damjanich János maguk vigasztalták a könynyekre fakadó papokat.⁷

Ők abban a tudatban haltak meg, hogy megtették, amit megtehettek. Természetesen ők sem voltak hibátlan emberek, de igyekeztek megfelelni annak, amit a lelkiismeretük kért tőlük. A többit pedig, amit ők itt a földön már nem láthattak meg, Istenre bízta. Szépen fejezi ki ezt Damjanichnak a halála előtt írt és feleségének hátrahagyott imája. Valójában ezt tanulhatjuk meg tőlük, hogy türelmesen és hittel küzdjünk. Az áldozatok pedig valamikor valamilyen módon biztosan nem vesznek el.

Biztosan mindannyian nagyon sok ilyen embert ismerünk, akik valóban így élnek, teszik itt és most, ami megtehető. Ezen a téren népünk nagyon sok vezető egyéniségének hálával tartozunk. De most mégis engedtessek meg, hogy a teljesség igénye nélkül közösségeink nagyon sok csendes hősére hívjam fel a figyelmet. Azon fiataljaink, akik elég bátrak ahhoz, hogy a legfontosabb közösség mellett, a család mellett kötelezzék el magukat, és nem elégszenek meg a laza együttéléssel. A család minden nép alapsejtje. Azon anyák, akik gyermekeknek adnak életet, s akik gyermekeiket testvérekkel ajándékozzák meg. Azok, akik a vegyes házasságban is tovább adják hitüket és nyelvüket gyermekeiknek. Azon nagyszülők, akik imádkozni tanítják unokáikat. Azon pedagógusok, akik magukat sokszor megalázva gyermekeket mentenek meg kultúránk számára. Azon lelkiélettestvéreim, akik egy félreeső helyen, kevés lelkipásztori örömök között a végvárakat őrzik. Mindenki gondolatban folytathatja a felsorolást. Népünk minden ilyen csendes, de nagy hősének köszönet!

A jövő alapja nem más, mint hogy a jelenben túllépve az akadályokon, legyőzzük csalódásainkat, kicsiny



reményünket, és Isten segítségével megtegyük itt és most, amit lehet. Amit lehet. Nem kell többet, de nem szabad kevesebbet sem!

A tizenhárom teljesítette küldetését. Megtette azt, amit egy kor tőlük követelt. Nyugodt lelkiismerettel, higgadtan távoztak. Úgy tűnik, valóban reméltek minden reménytelenség ellenére. Mi, akik 165 év távlatából szemléljük küldetésüket, már tudjuk, hogy küzdelmeik és életáldozatuk nem volt hiábavaló, a történelemben pedig megtermette gyümölcsét.

Ha sikerül így szemlélni az 1849. október 6-i aradi eseményeket, akkor mi is vallhatjuk: a múltunk a reményünk is. Hisszük, hogy Istennek terve van velünk. Ő

pedig a történelem folyamán annyiszor nem várt fordulatokkal lepett meg bennünket és bebizonyította, hogy ő nagyobb reménytelenségünkénél.

Istenbe bízva, a Szentírás nagyjainak és az aradi tizenhárom életpéldáját szemlélve, a kegyelet érzése mellett a mindennapokhoz talán újra erőre, reményre találunk itt Aradon, ahogy Kossuth mondta: a „magyar Golgotán”. De hát 2000 évvel ezelőtt az igazi Golgotáról az egész emberiség megváltása és reménye indult el.

A történelem valóban lehet a reményünk. Éljük ezzel a reménnyel. Isten erősítse meg ezt mindannyiunk szívében.

Szilvágyi Zsolt,
temesvár-józsefvárosi plébános

**Elhangzott 2014. október 6-án az aradi minorita templomban megtartott megemlékező szentmisén.*

¹Vö. Nemeskürty István, *Mi magyarok*, Budapest 1993, 371 old. köv.

²XVI. Benedek pápa, *Spe salvi*, Budapest 2008, Nr. 16–23.

³Vö. Diósi Dávid, *Egyház és posztmodern*, Budapest–Kolozsvár 2012, 13–30. old.

⁴Jacques Barzun, *Hajnaltól alkonyig* in: Bábel Balázs, *A szó erejével*, Lakitelek 2009, 30. old

⁵Bábel Balázs, *A szó erejével*, Lakitelek 2009, 37. old.

⁶A következő minorita szerzetespapok kísérték el a vértanúkat: Bardócz Sándor, Pléva Balázs, Sujánszky Euszták, Vinkler Brúnó. A minorita atyák mellett jelen volt Marchot Eduárd, Ferenc-rendi szerzetes, aradvári káplán, Baló Béni aradi református lelkész, valamint Szombati Balázs, görögkeleti lelkész.

⁷Vö. Elmer István (szerk.), *A haza, az egyház és a trón érdekében, A magyar katolikus egyház 1848–1849-ben*, Budapest 1999, 231–246. old.

SZUBJEKTÍV EMLÉKEK A VESZTŐHELYRŐL

Idén 25. alkalommal került sor egyházi szertartásra október 6-án a Veszőtőhelyen. Ezen rendszerint római katolikus, református és evangélikus lelkészek vesznek részt, de volt olyan eset is, amikor magyar baptista lelkipásztor, román, illetve szerb ortodox pap is jelen volt, közösen imádkoztak. Mint évek óta a rendezvény összehangolója, megosztok az olvasókkal néhány emléket, amelyek már akár anekdotaként tarthatók számon.

1974-ben a 13 tábornok kivégzésének 125. évfordulóján a román és a magyar hadsereg képviselőinek jelenlétében, ünnepélyes (állami) temetést rendeztek az obeliszk dombjának hátsó részénél, egy közös koporsóban elhantolva a megtalálható (vagy vélt) csontokat. Ezt egy ma is olvasható szövegű márványlappal fedték le. 1990-ben, immár szabadon emlékezve az aradi vértanúkra, úgy egyeztünk meg az RMDSZ-nél, hogy legyen utólagos egyházi temetési szertartás. Mint a legidősebbre, Héjja János minorita atyára esett a választás, hogy beszédet tartson. Az idős atya el is készítette a szöveget, leírta, és egy nappal előtte fel is olvasta nekem. Hatodikán a minorita rendházban, az ebédlőben találkoztak a különböző felekezetek lelkészei, köztük volt az ortodox segédpüspök (Eugen Arădeanul) is. Kávézás után autókkal indultunk a Veszőtőhelyre, ahol az ottani kemping első faházában öltözött a papság. Már fekete palást volt Héjja páteren, amikor szólt nekem, hogy beszédét a rendház ebédlőjében, az asztalon felejtette. Nosza lett rohanás, a kiszállításban segítő sekrestyés asszony, Toma Erzsike ugrott kocsijába, hogy elhozza a szöveget. Főtisztelendő Heinrich József (ma tiszteletbeli esperes, óteleki plébános) segítségét kértem, hogy énekeljék lassan a katolikus temetésen felcsendülő latin éneket, a Circumdede runt me kezdetűt, mert ide kell érnie Héjja atya ünnepi beszédének. Amikor Heinrich másodszor is rákezdett az énekre, a valamivel több mint tíz katolikus pap kissé csodálkozott, de énekeltek. Harmadszor már azt hitték, hogy Heinrich énekelteni akarja őket. Akkor ijedtem meg, amikor az emelvényről láttam, hogy a rendőr nem akarja a sekrestyés asszonyt a töltésről leengedni, de szerencsére, otthagya kocsiját, futott, kezében a fehér lappal.

A harmadik Circumdede runt me után Héjja atya felolvasta beszédét, a szertartás után pedig csak annyit mondott, hogy Erzsébet asszony járhatott volna gyorsabban is...



Ugyancsak 1990. október 6-án történt. Damjanich tábornok iránti tiszteletből meghívtuk az aradi szerb ortodox papot is a Veszőtőhelyre, felkérve, hogy mondjon néhány szót románul és a Miatyánkot szerbül. Ma is emlékszem szavaira, mely szerint nem hiszi, hogy ha Szerbiában kivégeztek volna 13 hős tábornokot, akik közül egy magyar lenne, hogy az ottani szerbek hívnának imádkozni magyar papot. Szavai nagyon meggondolkoztatók voltak már akkor is, évekkel a jugoszláviai háború előtt.



Katona Tamással egyszer Aradon járva, kimentünk a Veszőtőhelyre. Egy idős, hetvenen felüli hölgy volt társaságában, akit a neves történész úgy mutatott be, hogy Knézich Károly aradi vértanú unokája (számításom szerint déd-, vagy ükunoka lehetett). Este késő volt, Csiszter Kálmán megyei RMDSZ-elnök félrevont, és egy gond megoldására kért. A hónap első péntekje volt, és a hölgy évek, évtizedek óta minden első pénteken szentáldozáshoz járult. De akkor egész nap úton voltak és ez komoly lelki problémát okozott neki.

Bár akkor még nem volt mobiltelefon, sikerült Héjja atyát elérni a vezetékes távbeszélőn. Elmondtam neki, hogy mi a kérés, le kellene jönni a templomba megáldoztatni a Knezich-unokát. Az alapos székely rendfőnök atya azonnal visszakérdezett, hogy biztos volt már elsőáldozó a kicsi? Nagyot kacagott, amikor kiderült, hogy a „kicsi” unoka 75 éves. Majdnem éjfélig beszélgettünk utána a vendégekkel a rendház fehér, gyorsan megterített asztalánál.



Matekovits Mihály



„Tőlünk Istenhez nem vezet út – még via negativa sem, még via dialectica, vagy paradoxica sem. Az az isten, aki ott állna valamely emberi útnak – akár ennek az útnak a végén, nem volna Isten.”

(Barth: *A jelenkori etika problémája*)

Amikor beléptem az udvarra, két fekete kutya rohant felém eszeveszett ugatással. Egy asszony jött elő az udvar közepén álló traktor mögül, mosolyogva üdvözölt, aztán egyetlen határozott szóval visszahívta a házörzőket.

Alacsony mennyezetű ház volt. Az asszony ott feküdt az ágyon, fél lábát le kellett amputálni, érszűkület miatt. Háromszor bénult meg. Szótlan volt, félig öntudatlan. Körbepillantottam, miközben fekete táskámból kivettem a pöttöm kelyhet és az orvosságos dobozra emlékeztető alpakka ostyátartót. A férj fásult arccal ült a szemközti ágyon. Látszott rajta, nincs tisztában, mi is történik körülötte, bizonytalanság volt tekintetében, egy csöppnyi félelem attól, hogy talán neki is bele kell kapcsolódnia a titokzatos szertartásba, ahol a Megváltó testet ölt majd. Gyász helyett a közöny volt szívében. Felesége hosszú szenvedése közönyössé tette, arcát felkarcolták az unalom ekéi, s imitt-amott az alkoholé. Fia utánam bicegett be, törött lábbal még így is fölém magasodott. Arca és egész testtartása alázatot sugallt. Leült. Halkan társalogtunk. A mosolygós asszony előzőekenyen széket húzott elő. Nem ültem le. Románul értekezünk. Mindenki román volt, csak a haldokló nem. Kérdeztem a gyónó kérdéseket, válaszra várva, aztán a félig felültetett asszony lesóványodott arcához hajoltam. A szemek kidülledve, csöppnyi öntudatot árasztottak. Aztán magam suttogtam el a válaszokat helyette. Tíz napja étlen, a bénultság bilincseibe zárva feküdt, lélekben szomszagosan az Úr valóságos testére. Hörgése, mely néha köhögésbe csapott át, betöltötte a szobát. Tanácstalan voltam. A fia és a férje románok voltak, semmit sem értettek a szertartásból. Megkérdeztem, maguk is vesznek úrvacsorát? Egy pillanatra egymásra néztek, talán keresték emlékezetükben a szó jelentését, majd beleegyezően bólintottak. Két alkoholista és én vettünk úrvacsorát a haldoklón kívül. A beteg nyelvén megakadt az Úr valóságos és szent teste, melyet belemártottam a megáldott kehelybe, hogy az Úr valóságos vérének is magához tudja venni. Hirtelen köhögéshullám ránta meg a beteget. A mosolygós asszony úgy tartotta kezében a testet, mintha a Megváltót vette volna le a keresztről. Egy csészéből itattam meg, hogy elmúlják a roham. Szeme kidülledve, szinte szabályos gömböt formálva meredt a semmibe. Ilyenkor nem szabad ki-

osztani az úrvacsorát, csak a hozzátartozóknak, hallottam képzeletben a farizeusok törvényeskedő szavát. Most értettem meg azt, hogy tőlünk Istenhez nem vezet út. Igen. Hiába az erőlködés, igyekezet, szertartási előírások, íratlan szabályok, nem jutunk el Istenhez. Ő hajol le hozzánk. S ez a kinyújtott kéz ott volt abban az alacsony mennyezetű házban. Az a kéz, mely olyan, akár a fazekasé, amikor az agyagból edényt formál. Bár a megnémult ajkak nem tudtak felelni, és a süket fülek nem hallották a kérdéseket s az imákat, a réveteg tekintet nem látta alakomat, de tudom, hogy a szemek homályán túl felragyogott neki a Megváltó arca. Hangomat nem hallotta, mégis ott belül megszólalt az Úr hívó szava: *Jövel haza én gyermekem.*

Hazafele menet két ember tartott a kocsmába. Amikor megpillantottak, bevártak. Fekete öltözékem egy pillanatra tiszteletet parancsolt. Beszélgettünk. Mit lehet emberileg tenni, mit tehettek volna az orvosok, miben állt a betegség, meddig van értelme az életnek, filozofáltak a maguk bőbeszédű stílusában. Reménytelenségükben maguk válaszoltak a kérdésekre, én meg sem szólaltam. Önmagukról is lemondtak, ennyit tudtam megállapítani beszédükből. Az egyik megjegyezte: itt már csak maga az a doktor, aki még tehet valamit, aztán köszönés nélkül mentek át a kocsúton a kocsmába. Az ő uruk ott várta őket.

Délután érkezett a hír. Meghalt. Nehéz, szenvedésekkel teli halála volt. Sokat haldoklott, s magyarázatot akartak a kérdésre. Egyik-másik tudálékosan megjegyezte félig suttogva, biztos el volt átkozva. Ismét magamra vettem a fekete bársonyt. Nyugodt lelkiismerettel indultam a virrasztóba. Mert aki eszi az én testem, és issza az én vérem, mondja az Úr, nem lát halált soha örökké.

Horváth Csaba



**ARCCAL A FÉNYNEK***Mányoki Endrének, 60. születésnapjára*

Ólombetű-csönd.
Magasodnak köréje a pátosz falai.
A kihívás marad, az engesztelődés messze téved.
Kereskedni kéne a szavakkal, rájuk vetni a hálót,
a szeretet lappangó erejét igába fogni,
megszerkeszteni a csillagok fogaskerék-táncát.
Lépést lépesre írni, mint menüettet szoktak
a hozzáértők, az egymás vonzásában uralkodók.

Hörpintek (mindenhez) valódi világot.
Bennem még mindig a tengerek.
Füst-jelen plusz eszme.

Arccal a fénynek.
Cinikus remény tekint vissza a szoba sarkából.
A világ- és létlemezek közt élettörmelék pihen,
ópiumszínezék, fellegek.
Nem bukik le nap kétely nélkül,
szembenéz veled a tükör,
totálkáros a kép, ha leszeged fejed.
A tollhegy és a papír metszéspontjában a lélek hever.

Kinn játék, távoli suttogás.
Tündéarcú jövő vigyorog.
A láthatatlan lehetőség puha szárnyát bontja,
a ma tehervonatában ott vagy te is,
milyen jól utazunk.

Augusztusban Székelyföldön leesett az első hó.
Éjszaka történt, az édes-zöldet befedték
a fehér termeszek.
Míg munkált millió csillagfény,
hazamentek a szolgálatos manók,
jó meleg paplan alá bújtak,
az ég hajtotta rájuk a fejét.

A tej csípős, meddő az emlékezés.
Láncfüzerek olvadnak el az időben,
utánuk kérdésekkel terhes jelen marad.
Ami számít, azt testközelben őrzöd:
a szemérmes ellentmondásokat,
az alkalmak dialektikáját,
a csapdát állító szavakat.
A szél szárnyára fénypor tapad.

Majd a későbbi lexikonokban,
ahol költő költő mellett
békésen elfér,
és a rosszallásnak nyoma sincsen,
átszól az egyik a másiknak –
engem is Mauyori, emlékszel
arra a Mozgó Világ, Irodalmi Jelen számra?





Juhász Béla

KETTEN A PADON

A fiú leporolta kék tornacipőjét, s felugrott a padra. A támlájára ült. Mögötte-fölötte, az enyhe szellőben halványan lengedeztek egy gesztenyefa csipkés levelei. A közelben nem voltak járókelők. Egyetlen kerékpáros távolodott tőlük papagájzöld járgányán, keményen tekerve a parti sétányon. Mintha versenyre készülne. Ma már számtalanszor elhajtott előttük émelyítő izzadtságzagot árasztva.

– Ugye, manapság nem szokás érzélgősnek lenni? – kérdezte a fiú.

– Te érzélgősnek tekinted magad? – kérdezte válaszként a lány.

– Csak arra gondolok, ha most látna valamelyik a haverok közül, biztosan kiröhögne – mondta a fiú.

– Olyan nevetségesek vagyunk? Röhögni való az, hogy itt ülünk, ezen a padon, átkarolom a lábadat, nézem a sárgásbarna víz apró fodrait és álmodozom? – kérdezte a lány.

– De a szexre véletlenül sem gondolsz, ugye? – kérdezte a fiú.

– Nézd, ott jön babakocsival egy kismama, ikrei vannak, két kisfiú, aranyosak... – mondta a lány. Sikerült a témaváltás.

A versenyre készülő kerékpáros ismét elsuhant előttük papagájzöld járgányán. Csak az utat nézte mereven. Tekert rendületlenül.

Az enyhe szellő feléledt, hűs fuvallattá változott. Az égen gomolyfelhők gyülekeztek. A folyó vize lassan átvette a felhők tompa színét.

– Te tudsz úszni? – kérdezte a lány.

– Nem. Szégyellni való, ugye? – válaszolt a fiú.

– Én sem tudok, nyugodj meg! Pedig illene. Én is itt születtem, mint te, ennek a folyónak a bal partján...

Látod, ebben is hasonlítunk egymásra.

A gomolyfelhők egyre vastagabbá nőttek, s a színük is fehérből szürkére váltott. A szél levegőbe emelt néhány félig megsárgult gesztenyelevelet. Egyik épp a lány fejére hullott. A fiú leseperte róla, de nem húzta el a kezét, a lány fején hagyta. Végigsímította sötétbarna, vastagszálú haját.

– Esni fog – mondta a fiú.

– Nem, nem fog esni. Annyira jól érzem magam! – mondta a lány.

– Az arcomat már érintette egy csepp – mondta a fiú.

– Álmodsz. Inkább nézz fel az égre, csukd be a szemed, gondolj valamire, amit meg szeretnél kapni...

– Gondolok valamire. Olyan jó! Csukott szemmel is látlak... – mondta a fiú.

Nem nyitották ki a szemüket. Pedig a zuhogó eső hatalmas cseppjei csillogó patakokat varázsoltak az arcukra. Még a szájukba is beszivárgott a friss esővíz. A lány még szorosabban átfogta a fiú lábát. Annyira szorosan, hogy fájt. De a fájdalmat egyikük sem érezte.

Lassan leszállt a fiú a pad támlájáról. Leült a lány mellé. Finoman átölelte. Mint egy ázott anyatigris, amely a kölykét védi.

A kerékpáros még egyszer, utoljára, elsuhant mellettük. Belehajtott egy jó nagy pocsolyába. Tetőtől talpig lelocsolta őket. Nagyot kacagtak...

Feltápázkodtak a padról. Nem engedték el egymást. A lány mélyen a fiú zsebébe dugta hideg kezét. Elinapultak határozottan.

Szikrázó villám repesztette ketté az eget. Megtorpannak. Mélyen egymás szemébe néztek. Hosszasan. Majd elrugaszkodtak. A pocsolyák már nem áztatták lábukat. Mint egy felemelkedni készülő vitorlázó repülő, suhantak a levegőben, égbe nyúló kezekkel, tátott szájjal nyelve az esővizet... Tizenöt centivel a talaj felett.

Másnap félévi dolgozat várt rájuk az iskolában.



Grosz László

amikor...

amikor álmokból felébredek,
s arcomon érzem a lélegzetet,

hidakat égetve magam mögött,
véled a megnyugvás beköltözött,

s amikor mosolyod vontat-tolat,
múltamra testálok magányomat,

amikor négy évszak váltakozik,
csábhangod felrepít csillagokig,

nincs félszem holnapok gondja miatt,
amikor rám fonod karjaidat,

s amikor ez végső nyugvóhelyem,
irigy a világ, hogy túl jó nekem!...

Szilágyi Aladár 1943-ban született Pankotán. Helytörténész, publicista, szerkesztő. Aradon érettségizett a Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjében. 2004-től az Erdélyi Riport szerkesztője. Itt közölt riportsorozatában máramarosi, partiumi, bánági, olténiai, dobrudzsai települések szórvány nemzetiségeinek életét mutatja be. Magyarok lakta helységekből élő emberek életét is élénk tárja riportjaiban.



Réhon József bemutatja a váradi könyveket. Az asztalnál Szűcs László és Szilágyi Aladár. (Jámbor Gyula felvétele)

„...és feltört a hit”

Röviden a könyvről.

A nehéz évtizedekben elvették iskoláinkat, szigorúan ellenőrzötté lettek színházaink, duplán cenzúrázták újságjainkat, de a bicska, az a bizonyos bicska beletört a templomokba.

Mikor, hol, hogyan, miért történt ez így? Erről szól ez a könyv.

50 éve, 1964-ben Nagyvárad lakói megvédték a Szent László-templomot az ateista hatalom rombolásától.

Ez egy nagyon jó, izgalmas, szép könyv. Szerkesztője: Szilágyi Aladár. A Nagyvárad-Újvárosi Szent László Plébánia és a Varadinum Script Kiadó égisze alatt készült 2014-ben. A 118 oldalhoz CD társul, ajánlást Böcskei László megyés püspök írt, előszót Szabó Ödön, az Újvárosi Egyháztanács alelnöke.

Az I. kiadás példányai elfogytak. Várni kell a II. kiadásra. Érdeemes!

Szilágyi Aladár Pankotáról indult, megfordult Aradon, etnospartyáin feltérképezett minden zeget-zugot, ahol Romániában kisebbségiek, elsősorban magyarok élnek. Megírta Belgasága történetét és még annyi mindent. Most „ős váradiként” jelentkezett egy kötetel: *VÁRAD-HEGYALJA egy világ a város körül*

A könyvet Szilágyi Aladár írta, Szűcs László szerkesztette. A fotókat is ők ketten készítették. A Riport Kiadó mindezt könyvbe foglalta, ami 2014-ben jelent meg.

Állítom, nincs még egy ember a Sebes-Körös partján, aki többet tudna ezekről a „Várad is, meg nem is” domokról, városrészeiről, az ott rekedt podgoriaiakról, mint ő.

A szerző leírja, mi volt, hogy volt régebben. Mi változott? Kinek az előnyére változott, ami megújult? Hogyan élnek a kitartó „bennszülöttek”, a beköltözöttek, a szép számmal betelepült új gazdagok Nagyvárad „Rózsadombján”. Rekviem is ez a könyv. Rekviem egy régi életformáért, egy eltűnt közösségért, rekviem a váradhegyaljai magyarokért. A hat riport ízes, szilágyialadáros hangja és hangulata „egy ültömben” olvasandóvá teszi a könyvet.

Nem Tündérkert, vagy nagyon is az

Ez Szilágyi Aladár harmadik könyvének a címe. Ugyancsak 2014-ben jelent meg. A Riport Kiadónak köszönhetjük. A szerkesztés Szűcs László munkája.

A kötet előzményeiről is érdemes szólni.

Az RMDSZ Bihar megyei szervezetének született egy remek kezdeményezése. Az ötletgazda Szabó Ödön ügyvezető elnök. Így indult be Nagyváradon, 2010-ben a Szacsvey Akadémia történelmi előadás sorozata. A kezdeményezést felkarolta Romsics Ignác magyarországi történész, aki segített az előadók kiválasztásában is.

2010-ben *Mérlegen a magyar történelem* címmel a történelmi sorsfordulókra, 2012-ben a *Történelem és a személyiségek* összefüggésére koncentráltak. A harmadik, a 2013-as kurzus *Erdély történelmét* ölelte fel.

Méltathatnám a kezdeményezést, beszélhetnék annak népszerűségéről, Romsics Ignác érdemeiről, de most alapján Szilágyi Aladár könyveiről van szó.

A szerző ugyanis „szóra bírta” az előadókat, elbeszélgetett velük. Az így készült interjúkból könyvek születtek. A 2013-as előadások nyomán született meg a *Nem Tündérkert, vagy nagyon is az*, 320 oldalas könyv. Az előszót Romsics Ignác írta.

Szilágyi Aladár 14 előadóval, 18 interjút készített.

Dicsérnem kell a szándékát, a megszületett interjúkat és azoknak könyvbe foglalását, szerkesztését. Úgy halottam, jobbak az interjúk, mint az elhangzott előadások.

Az érdeklődés felkeltéséért, kedvesinálóként, megemlítek néhány címet: *A dák-római kontinuitás nem vállalható*. Bálint Csanád akadémikus a beszélgető partner. *Kossuth és Bălcescu a merev nemzetállami koncepció lebontói* (Dr. Miskolczy Ambrus). *Romániát az antant pártolta, de nem szerette* (Szász Zoltán). *Bécsi döntés; Lehetetlen helyzetbe sodorva* (L. Balogh Béni). „*Erdélyt vagy annak nagyobb részét*” (Dr. Romsics Ignác).

Köszönjük meg Szilágyi Aladárnak, Szűcs Lászlónak és a kiadónak ezt a három remek könyvet.

Váradi Károly

ARADI ARCOK

Az aradi Kölcsey Egyesület 2014. október 4-i kiállításának megnyitójára

Idén negyedik alkalommal állunk a képek előtt, amelyeket aradiak festettek aradiakról. Ezek a képek mind értéket képviselnek, hisz alkotóik Európa leghíresebb művészeti akadémiáin tanulták a mesterséget: Münchenben, Bécsben, Párizsban, Rómában és Budapesten. Tanulmányutakat tettek Európa-szerte, majd ugyanide tértek vissza. Itthon azután iskolákat nyitottak, mint például a magyarpécskai születésű Balla Frigyes, aki az Aradi Minorita Rendház rendfőnökeit az itt látható képeken örökítette meg. Nála tanult a három képpel itt szereplő Nicolae Chirilovici Miklós, aki Európa boldogabb felében is megállná a helyét, sőt saját múzeuma lenne.

Stílusában is változatos ez a kiállítás; az abszolút akadémista, fényképszerű ábrázolást a korán elhunyt Prepeliczay József arcképe illusztrálja. Annyira természetű az ábrázolás, hogy még az ecsetvonások nyoma sem látszik. Ehhez kapcsolódik az a két portré, amely a kiállítás két alapmunkája: egy déd- és egy ükmama arcképe. Az egyik az ifjú Dobay Ferencné ábrázolja huszonnyolc éves korában, rózsaszínű selyemruhában, korhű öltözetben, a másik az idősebb Dobay Ferencné. Az arckép magával ragadó: rózsaszín, szinte áttetsző bőr, világos homlok, sötétbarna elrévedő, magába néző szemek, szinte halljuk a fekete tafruha suhogását. Fehér csipkebetét övezi a ruha enyhe kivágását; minden annyira anyagszerű, a kép mintha élne, mintha megszólítana.

Vagy vegyük Wolf Károly mestert, aki Pankotán született, innen indul Budapestre, Münchenbe tanulni. Európa legjobb mestereitől tanult; több nagyméretű portréval van jelen a kiállításon: Zarándkristyóri-Kristyóri János, az Aradi Iparkamarának 16 évig volt elnöke, vagy a Jurányi család, Jurányi Anna és Jurányi Eduárd portréja. Itt is mesterségbeli tudásának legjavát adta a festő: a fiatal, magabiztos, irataiból éppen nyugodtan tekintő ügyvéd arca élő, huncutul mosolyog. Felesége, Anna (a kép 1938-ban készült) békebeli nyugodtsággal ül egy lepellet letakart oszlop előtt egy karosszékből,

kezét nyugodtan a karosszék támlájára téve. A hölgy fekete bársonyruhában van, rajta egy krémszínű csipke kardigán; minden annyira anyagszerű, szinte kézzel érinthető. Gyermekeik, Eduárd és Eleonóra, 4-5 éves gyermekek gondtalanságával mosolyognak. Az utódok, a leszármazottak kölcsön adták a képeket egy kiállítás erejéig, és most itt vannak Kézdivásárhelyről, Marosvásárhelyről. Megdöbbentő élmény volt számomra egy dédmama jellegzetes örmény arcvonásait felfedezni a 10 éves dédunoka arcán, mintha a nagymama szállt volna le a képről. Ezt teszik a génnek.

Olyan elfelejtett nevek kerültek elő, gyűjtők jóvoltából, mint Irányi Iritz Sándor, volt aradi festő, aki egy gyönyörű önarcképpel ajándékozott meg. Vagy itt van az ugyancsak ennek a gyűjtőnek a tulajdonában lévő Sever Frențiu-önarckép. Ez a stíluspaletta másik végén lévő, szinte posztimpresszionista festmény olyan, mint ha a színfoltok, ecsetvonások véletlenszerűen kerültek volna egymás mellé. Ezek a színfoltok szinte bugyborékolnak, tobzódznak. Aki ismerte Sever Frențiu örök vidám természetét, tudja, hogy ez a stílus mennyire lényegyet takar, illetve fejez ki. De itt van Hajós Imre Női portréja, vagy ne felejtjük el Magyar Irma, alig ismert aradi festőnő fiatal lányt ábrázoló pasztellportréját. Csúpan néhány vonás, színfolt, és a kép tündököl.

Ezek a portrék, túl minden stílusfejlődést mutató történelmen, azért is értékesek, mert ezek nélkül önök, a képek gazdái, most nem lennének itt.

Ezen felül a saját történettel rendelkező portrék üzenethordozók, belső erőről tanúskodnak, hiszen az ábrázolt embernek többször kellett újrakezdeni, felállni, új körülmények között helytállni. Ez a tartás, ez a verticalitás a tulajdonképpeni érték, ami a mához is szól, a jövőbe is mutat.

Külön öröm számomra, hogy ebben az üzenetátvitelben munkálkodhattam, kenyéradó szakmám lévén, restaurálhattam az erre rászoruló képeket. Megtisztítva felmutathatóvá tettem a műveket. Úgy érzem, ez kutyakötelességem volt. És még egy fontos dolog: ezek a képek mind-mind aradiak. Nekünk nem kell keresnünk a gyökereinket. A gyökereink itt vannak. Láthatóan itt vannak.

Ennek a kiállításnak nem célja a nosztalgizálás vagy a múltba révedés. Inkább talán az, hogy közkinccsé tegyük azt, ami egyenként, külön-külön magántulajdon. Különösen ma, abban a pillanatban, amikor Arad megpályázni készül az Európa kulturális fővárosa címet. Nyugodtan mondhatjuk: „Tessék, most itt van Európa, ezek között a falak között most 12 napig itt van Európa, – fogadják szeretettel!”

Ódry Mária



(Siska-Szabó Zoltán felvétele)



Szubjektív, mert egyéni, elfogult és független. Szubjektív, de nem öncélú és nem igazságtalan. A színház. A közönség. A színészek. A rendezők. Az írók. Előtérben és háttérben állók. Azok, akik állítják a fényeket. Akik szabályozzák a hangot. Akik kihúzzák a függönyt. Hét éves a Kamaraszínház.

A VADÁLLATOK SZÍNműVÉSZETE

Próbanapló

Heiner Müller: *Kvartett* (premier: Arad, 2011. október 2.)
Aradi Kamaraszínház – MASZK Egyesület

Merteuil: Éder Enikő
Valmont: Harsányi Attila

Rendező: Balog József

Amivel kezdünk: a szöveg. Valószínűleg más esetben is. De engem csupán ez az egy eset érdekel. Mindig az a szöveg, ami éppen kínálásra kerül. Mindig az aktuális szövegbe való beleszerelmesedés.

Négy ember az aradi minorita templom színháztermének előcsarnokában. Az előszobában. Le kell vetközni, mielőtt elkezdődik a munka, a fogásra aggatni mindent egyenként, kalap, szerepálmok, gondolatok beteg és egészséges szerelemről, az erotika köpönyegei, előítéletek vietnami strandpapucsai. Azután meg lehet gyújtani az első szál cigarettát.

A szöveg prózán túli, de a zeneiségen innen való. Keressük a regiszttert, amelyben megragadható a konkrét jelentésen túli feszítés, amit érvényesíteni kell a játékban. A rendező, Balog, most még övé a szó. A színészek, Enikő és Harsányi kíváncsiak, hogy mit rejt (előlük?) ez a végtelen monológokba szedett szerelmi pokol. Balog áriaszerű megoldást képzel, a zeneiségben, „*Kvartett*”, látja a kulcsot, nem a nemi szerepek látványos változtatásában, nem az öltözködés külsőségeiben. Gesztusok íródnak át egymásra, a férfié és a nőé, nem egy férfi vagy női prozódiajú szövegmondást akar hallani. Két emberről szól a történet, akik túlszerették egymást, akikben nem maradt hely a szeretetre. Egy túlhordott szerelem. Ez nem az elválás darabja mégsem, egyszerűen elfogyott a tér, amelyben a másikat még egyszer magukévá tehetnék.

Szalón a francia forradalom előtt vagy bunker a harmadik világháború után.

Müller egy metaidőt talál meg. Egy időt, amelyet az előtte és utána határoz meg, amely olyan köztes térbe helyezi a darabot, amely valamelyik időhöz közelíthet, de nem közben vagyunk, hanem mindig között,



az idő, maga a tér, ahol a történet játszódik. Amennyiben a harmadik világháború után vagyunk, feltételezhetjük, hogy az utolsó emberpár áll előttünk. Nem találják egymásban sem a szerelmet, sem a szeretetet, hanem túllépnek mindkettőn. Meddők. Érzelmileg és fizikailag is. Utánuk nincs senki. Amint a szexust, úgy a szaporodást is lenézik. Ha viszont a francia forradalom előtt vagyunk, ők az első emberpár, akik megérzik a világ átrendeződésének közeledtét. És ezt szégyen nélkül értelmezik, felfogják és kimondják. Isten helyett emberek vannak, és akár végük van (francia forradalom), akár nincs folytatás (harmadik világháború), mindenképpen jövő nélküliek.

Balog komponál. Az opera stilizáltságát veszi alapul, erre építi az áriaszerű monológokat, a fejek és a test egymástól való függetlenedését. A nézőtér felé fordított sűgőlyuk, mögötte függöny. Vajon a sűgőlyuk lejárát a bunkerbe? A néző tulajdonképpen az a mélység, amely a színész mögött van, maga a színház.

Harsányi rákérdez a jelmezre. Nem lehet hétköznapi. Sem a haj, sem a smink.

Előkerül egy szó. Akkor még nem sejtjük, hogy az előadás kulcsszava lehet. Testüzem. A mechanika gyönyöre, a test egy üzem, amely tőlünk függetlenül működik, ez a gyönyör mechanikája. A *vakok privilégiuma*: sejtések, utak és irányok.

Merteuilé a testfilozófia, Valmonté a történet filozófiája. És mindketten folyton testekbe ütköznek, ott a szűz és a férjes asszony, a két kíváncsú véglet és ő, Merteuil, ő a nő, aki a közöttben helyezkedik el.

Sodródniak tovább. Tigris, színház és tükör. A tigris, mint a legtisztább vadállat. Ha tükör, akkor biztosan vak, fekete tükör. Ha vadállatok, akkor az ösztönök vezetik őket, de ezek ketten az elméjüket próbálják visszafogni, az értelmüket igyekeznek féken tartani. Mintha túltenyésztettek, túlhordottak lennének.

Meg kell találni egy érzést, amelyből felnagyítva meg lehet csinálni az előadást. A mondatot, ami az egészet motiválja. Színészileg azt, ami segít túljutni a naturalista játékon.

Az idő hasíték a teremtésben. A történelem mindig megrajzol egy kört, és akik benne vannak, azoknak vége. A darab alapjául szolgáló regény öt évvel a francia forradalom előtt íródott. Müller egy szétfolyó, semmilyen struktúrát nem mutató időben írta a darabot, ahol minden áll, ezt az érzetet ragadja meg a szöveg. A hidegháború kellős közepe. A semmiben és a scholban. Bunker a harmadik világháború után. Senki sem vállalja az ürességet. A materializmus betöltötte az űrt. Te vagy benne az anyag, a vas, az acél, építsd fel! Jön majd egy újabb diktatúra. Ez jó, mert jobb lesz az ágyban. Jobban értékeljük az embert, aki mellettünk fekszik. Ők a lyukat egymással akarják betömni. A szabadságuk tűrhetetlen a csöcselék számára. Játszodoznak Istennel, hittel, mintha istenek volnának. Egymás istenei. A csöcselék nem a pénzükért gyűlöli őket, hanem a szabadságukért. Elkövették az ösbűnt: találkoztak.

Ezek itt nem egy tigris. Ezek tíz, száz, ezer tigris.

– Én üdvösséget kínálok azért, ha odaadod magad nekem. Ez nem pusztá blaszfémia, ki kell használni a testet, hogy ne úgy menjen a sírba, hogy semmit sem



tapasztalt. Emberek, ürítsétek ki bőröndjeiteket, mert a sínek mentén fogják szétdobálni dolgaitokat, le fognak benneteket vetköztetni! Éljl!, ennyi a parancs. Eszem és veszem, ez a testem.

Folyton kulcsokat találunk az előadáshoz. A márkiné kulcsa a szerelmet megsemmisítő vadállatias kéjben van. Csakhogy ezek a kulcsok mindig újabb ajtót nyitnak. Van-e, lehet-e egy utolsó ajtó, amit kulcs nyit? A szöveg önmagában annyira expresszív és absztrakt, olyan, mint Az ember tragédiája.

Vér. Ez az anyag végigvándorol az előadáson. Még nem tudni, hogy pontosan milyen formában. Enikő Valmontként lecsapolja saját vérét, hogy a tehenet, Tourvelnét, megfürdesse benne, és ezzel rontsa meg. Ez a vér belekerül a kehelybe és ezt mutatja fel a papnak szűzként, aki közben tisztára mossa magát a Tourvelné-Valmontként megbecstelenített vértől. Ezt a rákosbeteg vért issza meg a végén Valmont Tourvelnéként és belehal ebbe. Döbbsenten ülünk. Ez nagyon beteg, ugyanakkor teljesen reális levezetés. Hentes bestialitás.

Miért rendeznék meg ugyanazt a darabot újra és újra, ha nem a végigjárt út szépségeiért és a titok egy darabjának birtoklásáért? Sejtéseink egyre mélyebbek és ettől egyre nyugtalanabbak leszünk, Enikő és Harsányi kezdik megérezni a figurák erejét, elkezdenek hinni az előadásban.

Balog felordít, amikor végre rájön a titkukra, kettőjük megfejtésére, hogy ezek valójában istenfélő emberek, csak a külsőségektől menekülnek, irtóznak elvegyülni a tömegben, tiltakoznak a javak ellen, mert nekik nem kell más, csak a másik, nem hajlandók részt venni a napi politikában, nemi szerveiken keresztül hatolnak egymás lelkének legmélyébe, szerepcseréikkel azt bizonyítják egymásnak, hogy pontosan, tökéletesen értik a másikat és nincs senki és semmi, ami eltéríthetné őket. *Valakit, aki a világ óráit meg tudná állítani.* Ezt ordítja Valmont, hogy kellene valaki, akiben hinni lehet, de ők nem találtak mást: *az örökkévalóság, mint szüntelen erekcio.* A Paradicsomnak három bejárata van. És mindhárom a testbe vezet.

Elmúlt vágyaink szobraival ülünk. Siváran és üresen nyugszik a tenger. Isten adományát ember ne köpje ki. Nem tudni pontosan, mi lesz a holnapi nyilvános főpróbán. A vége akadozik. Egyre kevesebbet beszélünk.

Kiegyenesedtek a girbegurba párhuzamok. Nehéz elhinni, hogy vége, Balog leül, és egy hosszú monológba kezd az előadásról, boldognak tűnik, mindnyájunkért.

Pezsgő. Hát persze, hogy pezsgő.



100 ÉVE HUNYT EL LECHNER ÖDÖN

A magyar stílusú szecesszió úttörője, a szecesszió építészetének világhírű, iskolateremtő mestere 1845-ben született Pesten, és 100 évvel ezelőtt, 1914-ben halt meg Budapesten.

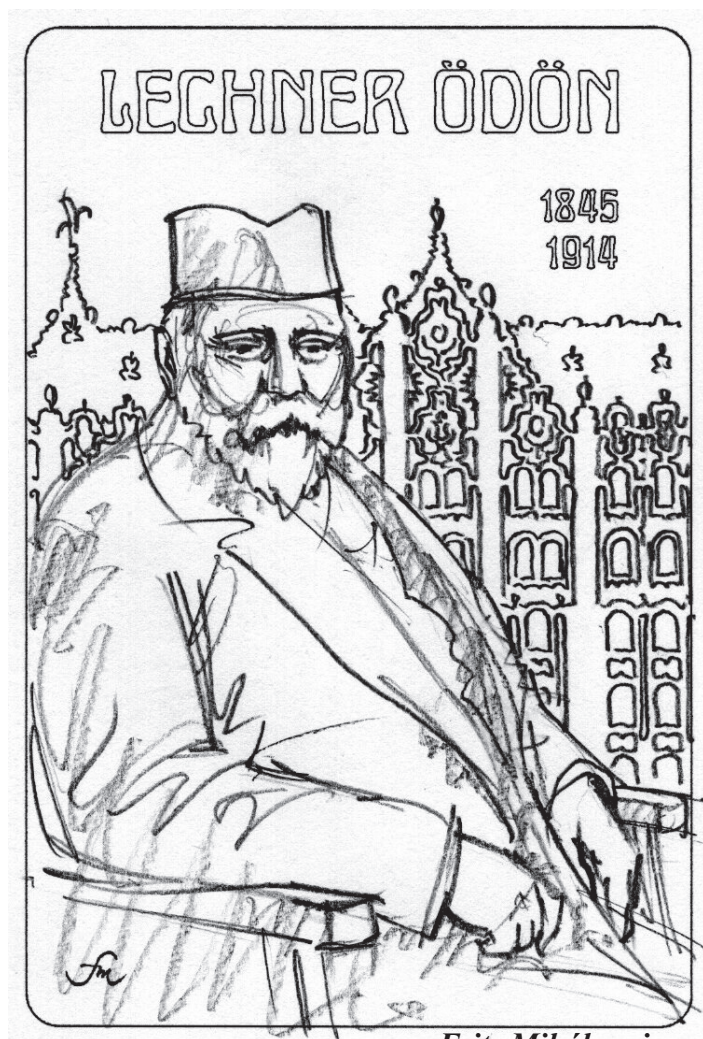
Legismertebb munkái Budapesten: az Iparművészeti Múzeum, a Postatakarékpénztár, a Szent-László Gimnázium.

1873-ban készítette el az aradi Városháza tervét. A tervezésre kiírt pályázatra 17 munka érkezett. A Sőhivatal tulajdona volt a terület, amelyre az épületet elképzelte.

A gazdasági recesszió miatt, sajnos, a város nem tudta felvállalni az eredeti tervek megvalósítását. 1876-ra készült el egy szerényebb változat, amelynek tervrajzait Pekár Ferenc készítette el. A módosításokkal Lechner Ödön is egyetértett.

A Városháza reneszánsz elemeket felvonultató, impozáns épülete Arad egyik közismert jelképe.

(J. B.)



Fritz Mihály rajza

200 ÉVE SZÜLETETT YBL MIKLÓS

A 19. század egyik legkiválóbb magyar építésze, a historizmus európai jelentőségű mestere Székesfehérváron született 1814-ben. Stílusát eleinte a romantika jellemezte, később neoreneszánszban tervezte épületeit. Munkásságát életében is elismerték. Számos nagyjelentőségű középület megálmodása és megvalósítása fűződik nevéhez. A legjelentősebbek Budapesten: Assisi Szent Ferenc Templom (1865–1879), Szent István Bazilika (1867–1891), Magyar Állami Operaház (1873–1884), Várkert Bazár (1874–1882), a Budavári Palota átalakítása (1880–1891).

A bicentenáriumi eseményeket számos civilszervezet és intézmény irányítja.

Ybl Miklós 1891-ben hunyt el Budapesten.

(J. B.)



Fritz Mihály: Ybl Miklós (éremrajz)



Dr. Blazovich László

AZ EURÓPAI VÁROS AZ ÓKOR ÉS KÖZÉPKOR KÖZÖTT II. RÉSZ

A kulturális folyamatosság kérdése az ókori és középkori városok között

Bár a kutatás eljutott oda, hogy a középkorban született nyugati város és az ókori Róma városai között folyamatosságot nem fedezhetünk fel, mégis szembe találkoztak a kutatók az ókori világ és a középkor közötti kulturális összefüggések kérdéseivel, és ezen oldalról is vizsgálták a városok kérdéskörét. Dopsch például tagadott mindenféle választóvonalat az európai kulturális fejlődésben a Cézártól a Nagy Károlyig terjedő időszakot tekintve. Aubin összetettebben látta a helyzetet, Pirenne pedig úgy véle: nem a germánok betörése, hanem az arab hódítás törte szét az egységes földközi-tengeri kultúrát, és ezzel elindította az ókori kultúra hanyatlását.

Bár Pirenne a germán népeknek (gótoknak) a birodalom területére érkezését nem tartotta döntőnek a Római Birodalom aláhanyatlásában, mégis kitérünk rá, ugyanis szerepet játszottak az egykori állam régiókra szakadásában. Elsősorban az egykori szövetségesek, a keleti és nyugati gótok, valamint a burgundok, majd a frankok, kevésbé a birodalom területén kívül rekedt szászok, frizek és északi germánok. Ugyanakkor az előbbieket uralkodó rétege hasonult a római eredetű arisztokráciához, ám ez nehezebben ment az arianus germánok és a katolikus római népesség között. Eme egybeolvadást nagyszerűen fejezik ki a népjogi és római jogi gyűjtemények, amelyekben a szokásjogi anyag kiegészült a királyi törvényekkel. Ilyen elsőként a Codex Euricius (475/476), a Lex Visigothorum (654) és a Lex Romana Visigothorum (506), továbbá a Breviarium Alarici (506). Ugyanakkor a gót királyok városokban alakították ki a rezidenciáikat, és építettek palotáikat. Teodorik építette fel Ravennát, benne palotáját, amelyben másolta a császári építészetet. A nyugati gótok Bordeaux-ban, Toulouse-ban, Barcelonában és Toledóban tartották rezidenciájukat, a burgundok Genfben.

Mások mellett az ókor és a középkor közötti határt a Merowing Chlodwig és a nyugati gót Rekkared, valamint a longobárd Rothari országai jelentették. A városok életében az átmeneti időszakot az 5.-től a 9. századig terjedő korszak jelentette. Itáliában évszázadok óta a városokban telepedtek le és éltek az emberek, áldoztak isteneiknek, és ez az életmód elterjedt a Rajna és a Duna vidékéig. Ha úgy véljük: a népvándorlás ideje után ezen ókori városok romjaira települt az új nyugati város, amelynek magját „az új találmány”, a piac jelentette, amely hozzásegítette a gazdaságot az iparágak kialakulásához és az ipari társadalom megteremtéséhez, sematikus a szemléletmódunk. Ennél összetettebb a helyzet.

A barbár betörések Itáliában is megviselték a városokat. Helyzetük különbözőképpen alakult. Területükben és lakosságában nem egy sokat veszítettek. Bologna területében 70 ha-ról 25-re csökkent, majd a 11. századra már 100 hektárra nőtt. Az itáliai városok továbbá püspöki központok lettek, a hozzájuk tartozó terület sem változott. Itáliában 117, a francia királyságban 77, a jóval nagyobb német királyságban 45 püspökség jött létre. Itáliában majdnem minden város püspöki székhely lett, amelyek a városi fejlődés lehetséges kiindulópontjait jelentették. Német földön a nagyelterjedésű püspökségek és ritkán elhelyezkedő központjaik miatt ez nem volt lehetséges.

Heinrich, Felix Schmid szerint a római szellem továbbélése megfigyelhető a városok igazgatásának és bíraskodási gyakorlatának szétválasztásában. A városkönyvek vezetése, valamint a közjegyzői oklevelek megléte szerinte a későrómai formákra vezethető vissza. A magánjogi jogügyletek feljegyzését, írásba foglalását ugyancsak a római gondolkodás továbbéléseként látja. Egyúttal azt is, hogy az itáliai városokban a világi írásbeliség fennmaradt szemben az Alpoktól

északra elterülő vidékkel, ahol az írás az egyháziak kiváltsága lett. Mindezt a római kori városiasság megőrzött elemeként veszi számba.

Spanyolországban ugyancsak kutatták az ókor város örökségét. Barcelona római múltját a városi múzeum mutatja be, a Colonia Barcino, Faventia isten szobrai és sírkövei láthatók a kiállításon. Az erősség falai a 13. századig álltak. Ennek és termékeny vidékének köszönhette a város fejlődését. Az egykori római város területe, az 5. században székhely, nyugati gót központ lett. A 4. századtól szólnak az első híradások arról, hogy püspöki székhelyként létezett, amely mint másutt a kulturális folyamatosság egyik tartópillére volt. A pénzverő hely szerepe pedig mutatja gazdasági jelentőségét. Az arab hódítás jelenti 711-ben a megszakítást a város életében, mint ahogy egész Spanyolországban. 801-ben Nagy Károly visszafoglalja, és a 11. századtól ismét fontos kereskedőváros lett. Nem minden városban jelentett az iszlám megjelenése visszaesést. Zaragozában például máig áll a várost kerítő fal. A következő időkben az iszlám és a reconquista formálták a spanyol városok történetét.

Az ókori műveltség folyamatossága néhány társadalmi rétegben fennmaradt hosszabb ideig a Római Birodalom városhálózatban gazdag provinciájában, Galliában. Az ismert határvonaltól az Atlanti-óceántól a Genfi-tóig hozzávetőlegesen a Garonne folyó mentén húzódott kanyargós és laza jogföldrajzi határ, amely az etnikai viszonyoknak is megfelelt, kettéosztotta gazdasági, műveltségbeli, és benne a jogi viszonyokban a területet. A vonaltól északra erős frank hatás érvényesült, míg attól délre az ókorban kialakult formák jobban fennmaradtak. Mindez különösen megmutatkozott 406–407 után, amikor a birodalom rajnai határa a barbárok nyomása alatt összeomlott.

Joachim Werner megfigyelte, hogy a korábbi gazdasági élet és forgalom megszűnésére lehet következtetni a régészeti lelőhelyekről előkerült leletekből, amelyek azt mutatják, hogy a kis értékű főképp rézpénzek eltűntek, amelyek pedig a mindennapi életben a piacokon játszottak fontos szerepet. Egyúttal következtetni lehet belőlük a városi élet hanyatlására. Északkeleten az ezüst és arany pénzeket nem a forgalomban használták, hanem teaurálták, azaz vagyontok felhalmozására fordították, illetőleg a nagyobb kereskedelmi ügyletek lebonyolításakor használták fel. A pénzgazdálkodás visszafejlődésére utal az is, hogy megjelentek az egyes régiókban vert külön pénzek. Ugyanakkor Itáliában a kis értékű pénzek forgalma fennmaradt a 7. századig. A Meroving uralkodók délen egyébként próbálkoztak az egységes pénzrendszer megteremtésével.

A délen tovább virágzó kereskedelemre és pénzgazdálkodásra utalnak azon adatok, amelyek Marseille-be Itáliából, Bizáncból és a Közel-Keletről érkezett hajók emlékét tartották fenn, amelyek keleti árukat, fűszert, luxus tárgyakat és papiruszt szállítottak, továbbá olajat a templomok kivilágításához. Ezért tudtak a dijoni polgárok Askalonból származó bort inni, ha burgundhoz nem jutottak.

Délnyugat-Franciaországban, különösen Auvergne-ben a társadalmi szerkezeten késő ókori vonások fedezhetők fel. Az egyházban és az igazgatásban a 6. században igen vékony szálon genealógiai kapcsolat is található a késő ókori szenátori családokkal, amint ezt történetírás mutatja, Tours-i Gergely munkájából és a szentek életrajzaiból előtűnnek a korabeli városok képei, például Dijon római kori városfala négy kapujával és 33 bástyájával. A fal a 12. századig védte a várost. Bourges és Poitiers falai ugyancsak álltak. Chalon-sur-Saone római falai a 14. századig maradtak fenn. Bourges, Angers és Tours gazdag polgárházai bennük lévő raktáraikkal a római eredetű társadalmi tagozódást példázzák. Az emeletes házak egyúttal bizonyítékai a városon belüli szűkös telekviszonyoknak. E városok a gazdasági élet központjainak a szerepét is betöltötték. A városi élet folyamatosságára bizonyosságul szolgál, hogy Cahors-i Dezső püspök a 7. században székvárosát fallal erősítette meg. Szépen megmunkált kövekből házakat építtetett és templomokat emelt, továbbá vízvezetékkel látta el a várost. Éppen úgy a folyamatosságot igazolja, hogy Chilperich király Párizsban és Soissons-ban az amfiteátrumot helyreállította. A püspöki hatalom számos városban addig terjedt, hogy a városi vezetőket ők helyezték hivatalukba. Ezt a városuraságot a Karoling uralkodók törték meg. Bár a császári és királyi, valamint grófi paloták a városfalakon belül voltak, mégsem tekinthetjük e városokat olyan szerepet betöltő helyeknek, mint az ókorban, mert a grófok tevékenységének nem egyedüli központjait jelentették, első sorban mint erősségekre tekintettek rájuk. Hogy Délnyugat- és Dél-Franciaországban mikor következett be a fordulat az ókor és az utána következő középkor között, az máig nem teljesen feltárt, Bordeaux-ban például a 8. században.



A LEVEGŐ LOVAGJA AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN (I.)

*Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság konferenciája
Biharszentjános, 2014. szeptember 5–7.*

Az ember mindig csodálkozva nézte a madarakat, amikor azok szelték a hatalmas levegőteget és az évezredek során egyik legrégebbi vágya a repülés volt. Számos regében, mesében, mitológiában találkozunk repülő lényekkel és szerkezetekkel, így Daidalosz és Ikarosz repülésével, repülő sárkányokkal vagy repülő szőnyeggel. Mindig élt olyan ember, aki hitt abban, hogy a repülés megvalósítható. Nagy szárnyakat kötöttek a kezeikre, vagy különböző szerkezeteket készítettek és megpróbálták elszakadni a földtől, többnyire sikertelenül. Az első repülő szerkezeteket már ezelőtt 2-3000 évvel Kínában alkalmazták a Shu-dinasztia idején kongming lámpások formájában. Ezek kisméretű, papírból készült lámpások voltak, belsejükben mécsest helyeztek el és katonai jelzések céljából engedték a magasba.

A legjelentősebb tudományos kísérleteket Leonardo da Vinci végezte, az 1497-ben megjelent tanulmányában sárkányrepülőket, helikopter és az ejtőernyő őse is szerepel. A 17. században Francesco Lana Terzi jezsuita szerzetes leírja az aeronautika alaptörvényét, vagyis hogy a levegőnek súlya van, így ami nála kisebb sűrűségű, az felemelkedhet a levegőbe.

Az 1700-as évek közepén a franciaországi Annonayban működő papírgyáros család két fia, a Montgolfier fivéreként ismert Josef és Étienne kísérletezni kezdtek, és először vízgőzzel próbálták magasba emeltetni léggömböket, de a kihűlő vízgőz kicsapódott és átmedvesítette a papírból készült léggömböt. Később arra figyeltek fel, hogy az égő papír hamuja felszáll az ég felé. A zárt füstöt is fel akarták



használni, de az hamar lehűlt. Végül az alulról történő folyamatos melegítés mellett döntöttek. Először üresen engedték fel léggömbjüket a magasba, később állatokat helyeztek a kosárba. Az első embert is szállító hőléggömbös repülést is ők hajtották végre 1783. november 21-én. A repülés 25 percig tartott, ezalatt kb. 7,5 km-t sikerült megtenni. A hőléggömbnek hamarosan megjelent a vetélytársa. 1783. december 1-jén Jaques Alexandre Cesar Charles és Aine Roberts – szintén Párizs környékén – kénsav és vasresze-

lék reakciójából származó hidrogénnel töltött léggömbbel emelkedett kb. 550 m magasba. Az első felszállást Magyarországon Manner és Kraskovits hajtották végre 1811. június 3-án. A Magyar Aëro-klub 1902. március 2-án alakult meg és május 1-jén szállt fel a Turul, az első magyar tulajdonú ballon.

A madarak repüléséhez hasonló, a levegőnél nehezebb repülő eszköz azonban emberrel a léghajóknál csak mintegy 100 évvel később, 1891-ben Lichterfeldben emelkedett a magasba és végzett rendszeres repüléseket Otto Lilienthal a saját készítésű siklórepülőjével. Az első sikeres siklórepülés után már csak mintegy 12 évre volt szükség, amire a Wright testvérek 1903. december 17-én végrehajtották az első sikeres motoros repülést. Magyar-



országon az első hitelesen sikeresnek tekinthető motoros repülést L. Blériot hajtotta végre 1909. október 17-én. Nem sokkal utána repült az első magyar pilóta, Kutassy Ágoston egy külföldi Farman biplán repülővel. Az első magyar tervezésű repülő magyar pilótával, Adorján Jánossal 1909. december 5-én emelkedett a levegőbe Rákosmezőn. Az ősrepülőket között meg kell említenünk a Partiumban és Bánságban végzett sikeres repüléseket is. 1900-ban Némethy Emil ember nélküli siklórepülést végzett az aradi papírgyár tetejéről. Ő használt először acélsöveket a repülőgép építéséhez. 1911-ben Lányi Andor Nagyváradon megépítette az első biplán repülőgépét. Ugyanebben az évben Aradon Vas Emil saját tervezésű repülőgépet gyártott. 1914-ben Aradon Hiero repülőgépmotorokat és repülőgépeket szerelnek össze a Magyar Automobil Rt. Arad (MARTA) gyáiban. 1915 szeptemberében Temesváron léghajókikötőt és gázgyárat létesítettek. Az ősrepülő korszaka az első világháborúig tartott, a tervezők és kivitelezők között számos nagyszerű ember volt, közülük nem egy az életén kívül a vagyonát is a repülésre tette fel.

Az Osztrák–Magyar Monarchia fischamendi repülőbázisán, a léghajófejlesztés befejezése után 1911-től az Osztrák–Magyar Repülőarzenál kísérleti intézetei kezdtek meg működésüket. Franz Conrad von Hötzendorf, a Monarchia vezérkari főnöke által elindított repülőgép-modernizáció során 1912. április 24-én Emil Uzelac-ot, a

tapasztalt és jól képzett horvát származású hadmérnököt nevezte ki a légierő főparancsnokának. A korabeli statisztikai adatok szerint az I. világháború kitörésének pillanatában az Osztrák–Magyar Monarchia a jelentősebb hatalmak közül rendelkezett a legkisebb mennyiségű katonai repülőgépekkel, amelyekre ekkor már feltétlenül szükség volt egy korszerű háború sikeres megvívására.

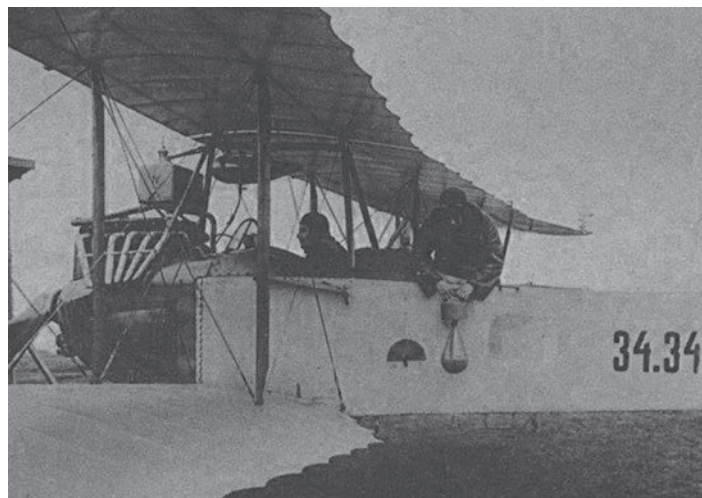
A KÖZPONTI HATALMAK FEGYVERES EREJE ¹				
Ország	A hadsereg létszáma a háború kitörésekor (Millió fő)	Könnyű-tüzérség (a háború kitörésekor)	Nehéz-tüzérség (a háború kitörésekor)	Repülőgépek (a háború kitörésekor)
Németország	3,822	4840	1688	232
Osztrák–Magyar Monarchia	2,3	3104	168	65
Összesen	6,122	7944	1856	297
AZ ANTANT FEGYVERES EREJE				
Ország	A hadsereg létszáma a háború kitörésekor (Millió fő)	Könnyű-tüzérség	Nehéz-tüzérség	Repülőgépek
Oroszország	5,338	6848	240	263
Nagy-Britannia	1	1226	126	90
Franciaország	3,781	3360	84	156
Összesen	10,119	11 434	450	509

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA REPÜLŐGÉP-IPARÁNAK TELJESÍTMÉNYEINEK ÉS ALKALMAZOTTAINAK NÖVEKEDÉSE 1914 – 1918 KÖZÖTT ²						
Év	Repülőgépek		Repülőgép-motorok		Repülőgép-iparban dolgozók	
	Ausztria	Magyarország	Ausztria	Magyarország	Ausztria	Magyarország
1914	40	30	50	22	849	577
1915	195	143	300	140	2338	1717
1916	517	414	650	204	3824	3024
1917	1050	664	900	330	5285	4100
1918	1600	778	1300	450	7650	4300
Összesen	3402	2029	3200	1156		

1912-ben a Ganz-Danubius és a Weiss Manfréd-gyár közösen megalapította a Magyar Repülőgépgyár Rt.-t, ennek műszaki igazgatója a neves pilóta, Wittmann Viktor lett. A gyárban osztrák tervezésű Lochner biplánokat gyártottak. Ezek első példányai fegyvertelen felderítőgépek voltak, az alkalmazott motorteljesítmény azonban már 85-100 LE körül mozgott. 1915-ben az I. világháborús hadirepülőgép-igény nagymértékben megnövekedett, ezért új, nagy repülőgyárat építettek Albertfalván (Ungarische Flugzeugwerke AG., UFAG). Ez a gyár lett a Monarchia legnagyobb repülőgépgyára és alapvetően a német Brandenburg típusokat gyártotta. Ezek szerkezeti anyaga főleg fa volt, amelyet vászonnal borítottak és huzalokkal merevítettek. Az alkalmazott motorteljesítmény 160 LE körül volt. Először a megfigyelő repülőket látták el Schwarzlose géppuskával, később a felső szárny fölé előretüzelő géppuskát is beépítettek. 1917-től kezdve megjelentek a 200-230 LE teljesítményű motorok. 1914-ben indult meg a repülőgépgyártás az aszódi Magyar Lloyd Repülőgép- és Motorgyárban, főmérnöke Melczer

Tibor volt. A MÁG (Magyar Általános Gépgyár) 1916-ban létesített repülőgépgyártó üzemet Mátyásföldön és repülőmotor gyárat a Váci úton. Főként Fokker típusú vadászipülőket gyártottak. A mátyásföldi üzem mellett kialakított repülőter a későbbiekben nagyon fontos szerepet kapott a magyar polgári repülésben. A háború alatt Aradon a MARTA automobil üzemét átállították hadiipari termelésre. Akkoriban az aszódi Magyar Lloyd Repülőgépgyár, majd az albertfalvi UFAG számára 220 LE-s Benz motorokat gyártott, később átvette a Brandenburg típusú repülőgépek teljes gyártását. A gépek kipróbálására, berepülésére Gájban katonai repülőteret alakítottak ki.

Az I. világháború elején a repülőgépek többnyire fegyvertelenek voltak és felderítési feladatokra használták őket. A háború folyamán először a megfigyelő kapott géppuskát, amit később a jobb mozgathatóság kedvéért sínre szereltek. A következő lépés az előretüzelő géppuska beépítése volt, amelyet először a légsavarkörön kívülre építettek, majd megjelentek a légsavarkörön át tüzelő szinkronizált gépfegyverek is, ill. megjelent a motorfőtengelybe épített gépfegyver. A következő időszakban elkezdődött a repülőgépek bombázási feladatokra történő alkalmazása is. A bombákat eleinte szemmérték alapján kézzel oldották ki. 1916-ra a repülők számának és minőségének javulásával lehetővé vált a gyalogság közvetlen támogatása is – megszületett a csatarepülő gégyvernem.



A csatarepülővel pedig az oltalmazó vadászipülők működtek együtt, ezek vették fel a légi harcokat az ellenséges támadó vadászosokkal. Az I. világháború alatt a repülés mérföldes léptekkel haladt előre. A motorteljesítmények 60-80 LE-ről 280-300 LE-re, a repülési sebesség 80 km/h-ról 220 km/h-ra, az emelkedési csúcsmagasság 2000 m-ről 4000-7000 m-re, a hatósugár 40 km-ről 200-800 km-re és a bombaterhelés 700-1000 kg-ra növekedett.



Dr. Vajda Sándor



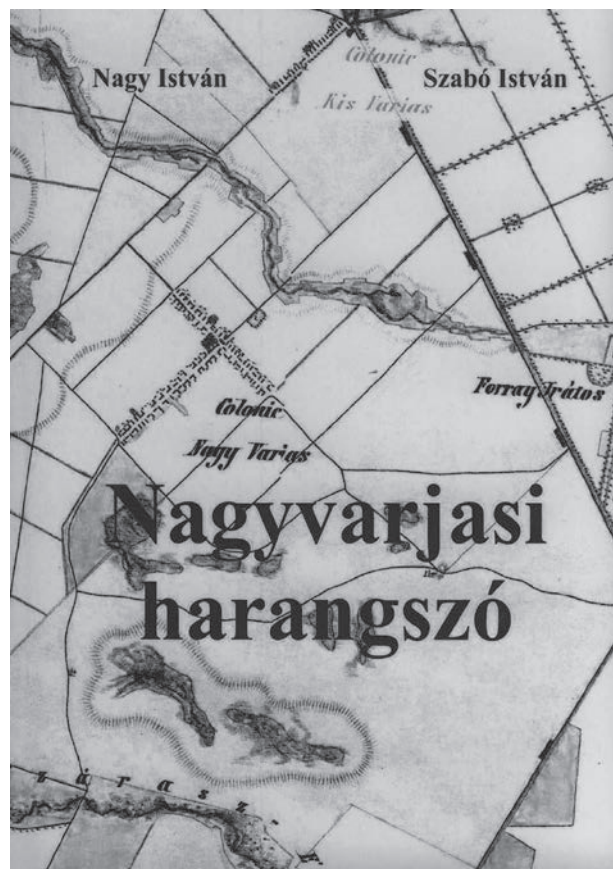
„VOLT EGYSZER EGY NAGYVARJAS”

Nagyvarjasi harangszó. Sokadszorra veszem kézbe a kiadványt. Életem másfél évtizede kötődik a határ menti faluhoz. Most is látom magam előtt a szombat délben a meleg leves kötelező bekanalazása után a tornyai iskola elől hazafelé nekilóduló kerékpársort. A hatvanas években olykor még harmincan is voltak a tornyai iskola bentlakásában lakó, az V–VIII. osztályt a tornyai, szederháti, arad-tanyasi gyerekekkel együtt végző „varnyasi” diákok. A következő évtizedben a szám lassan csökkent. Mint a falu lakossága. Hogy aztán ebben az évezredben a folyamat hihetetlenül felgyorsuljon. A mélyreható változások láttán most már úgy is parafrázálhatnánk, hogy „volt egyszer egy Nagyvarjas”. Egy szintiszta kicsi magyar sziget. (Sorolhatnám melléje Tornyát, Pankotát, Gyorokot vagy Dezsőházát is!) Magyar nyelvű iskolával és óvodával, egy több száz főt számláló összeforrt katolikus közösséggel.

Mindez emlék.

Erről a román–magyar határ mellé szorult településről szól Nagy István pécskai fizikatanár és Szabó István sarkadi történelemtanár könyve. A kiadvány abból az alkalomból látott napvilágot, hogy augusztus 16-án megrendezték a nagyvarjasiak világtalálkozóját. A hívó szóra száznál többen gyűltek össze itthonról és a határon túlról. Kicsinek bizonyult a templom a hálaadó szentmisére. És egy óránál többet tartott, amíg a két szerző mindenkinek dedikálta a könyvet.

A *Nagyvarjasi harangszó* című kiadvány nem sorolható a klasszikus falumonográfiák sorába. Magán viseli ugyan a műfaj néhány ismérvét, de végül is amolyan „öszvéralkotás”. Megtalálható benne a tudományos dolgozatok pontossága, objektivitása, de akad szubjektív, irodalmi igényű lírai rész is. Vagy akár szociog-



ráfiai tanulmánynak is nevezhetném, hiszen az iskola vagy a téesz archívumból előkerült számszerű adatokat kiegészíti az emlékezés. Mert Szabó István a hetvenes évekig gyűjtötte mindazt, amit fontosnak vagy érdekesnek talált: falutörténetet, szólásokat, szokásokat, megjegyzéseket, történeteket. Amit otthon vagy a borbélynál, netalán a kocsmában, olykor a téeszírodán a felnőttektől hallott. Érdekes és értékes száz oldal kerekedett ki belőle.

Ehhez járult hozzá Oláh Rozália, Antal Hajni, Lelik Anna, Gulácsy Rozália és Nagy István *Az én Nagyvarjasom* gyűjtőcím alatt összefoglalt 25 oldalas lírai vallomása családról, iskoláról, rokonokról, szülőföldről. Ezeket olvasva úgy tűnik, hogy az a kis falu egy amolyan édenkert volt. Olyan paraszti közösség, amelyben mindenki tudta a helyét, és végezte a dolgát. Amelyben a gyermekeknek is megvolt a feladata, de az öröme is. Egy közösség, amelynek tagjai ismerték lehetőségeiket.

Ezt a patriarchális közösséget verte szét a szocializmus, a mindentudó pártaktivistákkal, erőszakos rendőrrel, padlásseprő Stévával. A falu lakói, mint oldott kéve, szétszóródtak a világban. (Nikolits Árpád egyik, szülőfalujáról, Antról szóló könyvének címét kölcsö-



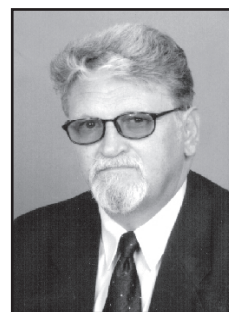
A könyv szerzői

nözve: „...üres házak, mind a városra mentek”). Amikor 30-40 év elteltével az egykori gazdák visszakapták földjeiket, már nem volt, aki megművelje azt. Meg nem is volt mivel. Az elhagyott házakba, a feladott gazdaságokba más anyanyelvűek, vallásúak, más erkölcsi normák szerint gondolkodók költöztek.

A könyv nagyobbik hányadát a dokumentáció teszi ki. Nagy István levéltári kutatómunkájának, gyűjtőmunkájának eredménye. A falu történetéről, az egyházi életéről, az iskoláról és óvodáról, valamint a téeszről. Számadatok, jegyzőkönyvek, iratok másolata. De a határnevek, illetve a falu családneveinek gyűjteménye is. A kívülállónak valószínűleg érdektelenek a jegyzőkönyvek, de akiket érintettek az intézkedések, illetve azok családtagjainak valószínűleg érdekes olvasmányoknak ígérkeznek. A bomlás folyamata ugyanúgy zajlott le, mint szerte az országban: a kommunista irányítás mellett, a felkészületlen, gyenge gazdálkodók vezetése alatt a gazdaság tönkrement. Illetve szándékosan tette tönkre az állam, hogy kihúzza a gazda alól a talajt, az egykori gazdát szolgává tegye. (Csak elgondolkozhatunk azon, vajon hova fejlődött volna a közösség negyven év alatt, ha megmaradnak a magángazdaságok.)



Az iskolaudvar a könyvbemutatóra szinte megtelt a találkozóra érkezetekkel. Egykor a szünetekben 60-70 óvodás és kisiskolás gyermek zsivajától volt hangos. Most egész évben csendes. Talán a következő találkozóra ismét megtelik. Addig forgassuk a *Nagyvarjasi harangszót!*



Ujj János

Első világháborús emlékművek



Siska-Szabó Zoltán felvétele

Ujj Jánosnak új könyve jelent meg a napokban *Első világháborús emlékművek Aradon és Arad megyében* címmel. A nagyméretű képes könyvet az Aradi Szabadság-szobor Egyesület adta ki. A Csiky Gergely Főgimnázium Tóth Árpád termében mutatták be. A kötet szerkesztője Horváth Levente munkaügyi államtitkár, az előszót Király András történész, tanügyi államtitkár, a Szabadság-szobor Egyesület elnöke jegyezte.

A könyv több mint 130 illusztrációt tartalmaz, nagy részük az aradi és Arad megyei háborús emlékműveket ábrázolja, kisebb részük a világháborúval kapcsolatos egyéb képanyagot (fotókat, érmeket, kitüntetések, névjegykártyákat) jelenít meg.

A száz évvel ezelőtt kitört – és a Kárpát-medencei magyarság számára különösen – hatalmas tragédiával járó I. világháború történetéhez e kötet csak kis adalék, a helyi önismeret szempontjából azonban mindenképpen jelentős.

Ujj János feltérképezte, dokumentálta, fényképen is megörökítette mindazt, ami ma, a XXI. század második évtizedének elején még hozzáférhető – néhány dolgot azonban, amiről még tudni, aminek még vannak szemtanúi, már csak archív fotókon jeleníthetett meg.

Az olvasó számára nagyon sok újdonságot tartalmaz ez a kötet. Mi több, a bevezető tanulmány néhány adata, az összefüggések megvilágítása is újdonságként hatott. Úgyhogy tiszta lelkiismerettel dicsérhetem a kiadványt.

Jámbor Gyula

Magyar fafaragó Bajorországban

Szerencsés embernek tartom magamat: sok barátom van!

Jó az, ha valaki barátokat érezhet maga mellett, el-lenségeit akkor már észre sem veszi. Ami fáj, az csak annyi: fogynak, vészesen fogynak azok, akiket várok, akiket szívesen látok otthonomban. Régen tudom: nem szabad túl sok évet élni.

Nagyvárad – Arad – Kastl érlelte, őrizte, közel hét évtizeden át a barátságomat Bot Kálmán biológussal. Olvashattak róla (tőle) a *Szövétnek*ben is. Most nem róla írok, hanem a barátjáról, Müller György fafaragó-mesterről, az egykori kastli Magyar Gimnázium nép-tánc és népi fafaragás tanáráról.

Kuli barátom barátja az én barátom is!

Meglátogattak, nagyon siettek, megértettem, miért jöttek.

Müller György rendszeres olvasója a *Szövétnek*nek. Miután bemutatta őt és munkásságát a *Magyar Nemzet*, az *Európai utas* is, szívesen venné, ha az *Aradi Kul-turális Szemle* is „megtekintené” az ő és tanítványai munkáinak szerény, de változatos és színes töredékét. Aradi bemutatkozását összekötné a 2015-ben, Nagyváradon megvalósuló kiállításával.

Ezért születtek ezek a sorok.

Müller György Magyarországról kitelepített sváb család gyermeke.

Különös emberek voltak a magyarországi svábok.

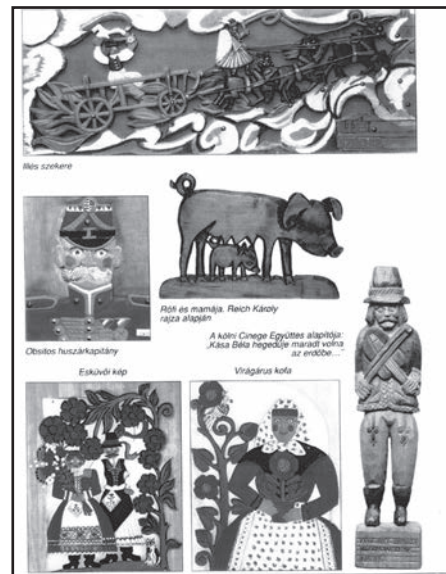
Müller György először egy német bencés középisko-lába járt, de megtudta, hogy valahol Németországban létezik egy magyar gimnázium. Így került Kastlba, ahol a múlt század hatvanas éveiben több mint háromszáz diák tanult. Itt került kapcsolatba a magyar népművé-szettel: a néptáncal és a népi fafaragással. Később a kölni Testnevelési Főiskolán elvégezte a gimnasztika-zene-táncpantomim szakot. Diplomamunkáját a ma-gyar botos táncokról írta.

Az egykori diák volt iskolájában tanárként hasznosí-totta a tanultakat.

Miután a Kastl Magyar Gimnázium szerepét betölt-ve megszűnt létezni, Müller György számára a nyugdí-jas évek következtek, „több” mun-kával, rangos magyarországi kiállí-tásokkal.

„Így fest”, így farag a barátom ba-rátja, a bajorországi magyar népmű-vész, Müller György.

Réhon József



Az Európai utas-ban megjelent alkotások

Egy fafaragómester Bajorországból

A kölni főiskolán a botosztáncból diplomázott az egykori kastli Magyar Gimnázium tanára, Mi

A kosárfonás tudományát helyezték ugyan a középpontba az idei Mesterségek ünnepe szervezői, de nemcsak a hajlékony vessző, hanem a szépen faragott fa formái, színei is sok standon vonták magukra a látogatók figyelmét. Akár jelképesen is tekinthető, hogy Müller György a nulladik kilométerköttől alig száz méterre, még az első várkapu előtt mutatta be alkotásait.

Dr. P. Szabó Eszter

Ki gondolná, amikor kézbe vesz egy faragott, színezett táblát, hogy az a múlt század kárpaszitása, mi minden történetet rejt magában? Így volt ez Müller György fafaragó-mesterrel is. A múlt század kárpaszitása, mi minden történetet rejt magában? Így volt ez Müller György fafaragó-mesterrel is. A múlt század kárpaszitása, mi minden történetet rejt magában? Így volt ez Müller György fafaragó-mesterrel is.

meglátogatni utazott először haza 1968-ban. Addig azonban történt egy-két érdekesebb dolog az életében. Egy évig egy bajorországi bencés gimnáziumban járt, majd megtudta, hogy „valahol Németországban” létezik egy magyar gimnázium. S nem is olyan messze, hanem éppen Bajorországban, Kastlban, ahol az iskola fénykorában, a harvas-harves években több mint háromszáz magyar gyerek járt a világ minden részéről. Gyermekkora óta faragott, de ott kezdett tudatosan érdeklődni a magyar népművészet iránt. „Bajusz” tanár úrnak, rajztanárnak köszönhetően, aki Malonyay Dező magyar népművészetről szóló kötetét vette le a polcokról, ha szép mozdulatot akart mutatni, vagy Éva néni révén, aki néptáncosportot és énekkart vezetett. Müller György mindkét területen folyamatosan törekedett a tudás megszerzésére. Tízévesen lett a kölni testnevelési főiskolán is sokat tanult, hiszen ott (2009-ben Magyarországon ez szinte elhízelhetetlen) gimnasztika-zene-tánc-



Egy életút faragott, életről formákban elfelejtve

sok, oda a fát összegezi elég ke- Nagy ere- művészetére művésztanár tanítvány leg- és a magyar osztályokba Sajnos az miatt néhány díjaz mester- több energiá- zene egy éve a kincstárba- majd, miut- Budapest- sikeresen sz- előtt meghív- nepe kiállít- szívesen me- tehát ide is, nek tartja, ha- ri misszió- vényporozat- művek sok- tósságot, ho- ban megis- mesterségg- pedig lehet t- gást, de szű- Senki nem a mekkora ó- ha ő maga n- san egy tábl- gy fafarag- lusa, szob- erre. De ez- zik, de ez

Magyar Nemzet, 2009. augusztus 24.

110 éve született Zilahy Irén

Az impériumváltást követő években Erdélyben nem volt könnyű dolga annak, aki Thália szolgálatába állott, minden tisztelet az övék, hogy vállalták az akkori nagyon rögzös utat a „maroknyi” dicsőségért cserébe.

A színészet helyzete ebben az időben – persze modernebb körülmények között – a hajdani hőskort, a 19. század első évtizedeit idézte: a társulatok magyar nyelven adott műsorát a hatóság rossz szemmel nézte, ugyanúgy kellett küzdeniük az anyanyelv használatáért, mint a reformkorban. Állami támogatást nem kaptak, az önellátás pedig nem volt könnyű feladat, ma sem az. (Vajon napjainkban van-e akár egy olyan színház is, amely önerejéből fenn tudná tartani magát ??) Ezért tulajdonképpen „vándoroltak”, mint dicső vándorszínész elődeik, több településen kellett műsort adniuk, hogy megélhessenek... csak hajdanán nem sújtották különadók a magyar együtteseket, mint 1920 után Erdélyben.

És ugyanúgy, mint 19. század elején, most is gond volt a színészképzéssel. Ha egy-egy ifjú a világot jelentő deszkákon akart érvényesülni, akkor legtöbbjük csak azt tehette, hogy beállt egy társulathoz „játszva tanulni” a mesterséget, mert keveseknek adatott meg az a lehetőség, hogy Pesten iratkozzanak be valamelyik színészképzőbe. (Erdélyben néhány évig működött ugyan

néhány színiiskola, de ezek nem voltak eredményesek.)

Aradon is többen kezdték ilyenformán a színészmesterséget, de olyan magasra ívelő színészkarrier, mint amilyen Zilahy Iréné volt a két világháború közötti időben, talán senkinek sem jutott.

Aradi származásúnak vallotta magát, pesti szerződtetése kezdetén néhány újság aradi színésznőnek nevezi, pedig Kaposvárott született 110 évvel ezelőtt, 1904. augusztus 10-én. Színészcsaládból származott, de édesapja abbahagyta a „mesterséget”, gazdálkodni kezdett Arad környékén. A nagyon csinos és értelmes Irénke Aradon végezte a középiskolát, orvosnak készült, de szeretett szerepelni is. Egy alkalommal, mikor egy irodalmi rendezvényen a Kultúrpalota színpadán szavalt, felkeltette a figyelmét a nézőtérén ülő, akkori aradi igazgatónak, Róna Dezsőnek, aki meghívta a teátrumba szerepelni. A direktor úgy gondolta, egy csinos, tehetséges, fiatal helybéli biztos becsalja a közönséget a nézőtérre, és valóban így történt, e mellett a kis Zilahy lány a civil életben is hihetetlenül népszerű volt, ha végigsétált az aradi korzón – korabeli szemtanúk szerint – rajban kísérték a férfiak.

Az akkor még alig 17 éves diáklány egyébként az ünnepélyen egy nagyon nehezen előadható művet, a ma már csak a nyelvtörőkből ismert Rabindranath Ta-



gore egyik versét szavalta. A Nobel-díjas hindu költő és polihisztor ebben az időben kezdett magyar nyelvet területen népszerű lenni, filozofikus tartalmú alkotásait 1920-ban fordították először anyanyelvünkre.

Zilahy Irén pályája elején „beszélő” darabokban lépett fel. Első sikereinek egyike az 1922 februárjában bemutatott *Ibolya* című vígjáték címszerepe. Molnár Ferenc egyfelvonásos a *Színház* című trológia egyik darabja volt, ebben – az Arad Közlöny kritikusa szerint – tökéletesen formálta meg a vidéki kóristalányt, aki bármi áron szerepet próbál szerezni magának egy nagyképű, goromba fővárosi igazgatótól. Jó volt a többi szereplő is, így ennek lett „a legigazibb Molnár atmoszférája” az aradi színpadon. (Aradi Közlöny, 1922. február 24) 1923-ban a többek között Földes Imre *Terike* című vígjátékában játszott, majd áttért a zenés darabokra, operettek sorát táncolta-énekelte végig számos erdélyi város színpadán. Aradra legközelebb Fekete Mihály társulatával tért vissza 1924 őszén, ekkor már országszerte ünnevelt színésznő. „Kultúrája, ízlése és csalhatatlan színpadi érzéke kétségtelenül a magyar színészet egyik büszkeségévé avatja” – írta róla a kritika ebben az időben.

Erdélytől 1927-ben búcsúzott, Szegedre szerződött, innen vitt az útja egyenesen fővárosba, ahol elsősorban énekes szerepekben aratta le a babérokat. Négy sikeres évad után 1931-ben határozta el, hogy külföldön is kipróbálja magát. Életrajzírója, Dalos László szerint néhány hét alatt megtanult (!!!) németül, ezzel a nyelvtudással ment a Theater an der Wienbe meghallgatásra, ahol azonnal alkalmazták. Ezután Londonba szerződtek egy operettfilm primadonnájának, majd Párizsban lett filmsztár, itt már nem zenés, hanem komolyabb fajsúlyú alkotásokban kapott nagyobb szerepeket. Magyarországon sajnos csak az *Úrilány szobát keres* főszerepét játszotta el, a zenés táncos produkció Balogh Béla rendezésében 1937-ben készült.

Párizsi tartózkodásának idejére esik egyik „hazalátogatása” Aradra, ez lázba hozta az egész várost. Az *Aradi Közlöny*ben egész oldalas riport készült vele, amely szerint azért jött a „szülővárosába”, hogy a környéken (Cuvinban) gazdálkodó édesapját meglátogassa. Aradi tartózkodása idején természetesen ellátogatott egykori sikerei színhelyére, megnézett a színházban egy akkor műsoron lévő operettet, de ő maga nem lépett fel. (*Aradi Közlöny*, 1934. november 23.)

Ezután még három évi szakadatlan filmezés következett Párizsban, Prágában, Londonban. Ezek nyereségéből vásárolt magának egy álomszép villát szökőkúttal, rózsalugassal Budán.

Sokáig nem került senkivel közelebbi kapcsolatba, egy ideig úgy hírlett, hogy Latabár Kálmán menyasszonya, de ebből nem lett házasság. 1937-ben ment

férjhez dr. Benedek László (1887–1945) világhírű egyetemi professzorhoz, ezután úgy döntött, hogy visszavonul, bár időnként még felröppennek hírek arról, hogy visszatér a színházi világba. 1943-ban arról nyilatkozott, hogy hamarosan újra fellép majd, de hogy komolyan gondolta-e, az már nem derülhetett ki, 1944 áprilisában az első komolyabb amerikai bombázáskor gyönyörű villáját találat érte, és ő ott halt meg a romok alatt. Férje, a nemzetközi hírű ideggyógyász és elmeorvos nehezen tudta elviselni az alig negyvenéves, hön szeretett asszonya halálát, 1945-ben önkézével vetett véget életének.

Zilahy Irént az utókor – halála után 70 évvel – sem felejtette el, filmje, az *Úrilány szobát keres* fel-feltűnik a magyar tévécsatornák műsorán, fényképei „keringenek” az interneten, tragikusan rövid életpályájának emlékét a villája helyén épült társasház falán emléktábla őrzi. Remélhetőleg a színházat és a régi filmeket kedvelő aradiak is maguk közül valónak érzik az itteni színpadtól Párizsig eljutó, ragyogó szépségű, közvetlen modorú, mindig mosolygó színésznőt.

Piroska Katalin



Forrás

Kötő József, *Színjátszó személyek Erdélyben 1919–1940*. Kolozsvár, 2009.

Dalos László visszaemlékezései dr. Benedekné Zilahy Irénről /<http://www.terasz.hu/>

Az *Aradi Közlöny* témával foglalkozó számai



Rezik Károly orgona- és csellóművész, zenetanár, karnagy, a kolozsvári zenei élet meghatározó alakja, Bartók Béla kortársa Aradon született 1887-ben. Az erdélyi magyar zenei élet fenntartásáért és megtartásáért munkálkodott a két világháború között. 100 éve kezdte el zenetanári és művészi tevékenységét Kolozsváron. Budapesten élő leánya, Fitori Péterné Rezik Julianna közlésre bocsátja emlékiratait, amelyek Rezik Károly igaz küzdelmeit, sokszínű tevékenységeit tartalmazzák. Számára Arad mindig az otthoni, gyermekkori emlékeket és a családot jelentette. (J. B.)

Rezik Károly

Önéletírás – 1914-ig (1.)

1887. március 26-án születtem de. 9 órakor Arad-Gáj községben, Arad VII. kerületében. Ez a kerület az ország híré Neuman-gyár tözsomszédóságában, nyugatra volt. A gyár egy külön település volt, nagy területen, négyemeletes malommal, szeszfőzdével és sok mással, rengeteg ember foglalkoztatásával. Közvetlen a gyár mellett van a gáji római katolikus templom, ahová minden vasárnap és ünnepnap a belvárosi minoritáktól kaptuk a miséző papot.

A templomtól indult és kezdődött a főutca, amely végig ment az egész községen. Ez volt a Templom utca, amelynek első háza volt a Rendőrség, mellette volt az óvoda, és mellette az iskola (négy elemi). Itt, jobbra fordulva, nyílegyenesen folytatódott az utca a község végéig. Az utca közepén volt a szerb templom, s a végében volt az oláh templom. Mi a 48. számú saját házunkban laktunk, amely talán a legszebb helyen volt. Tőlünk kéthárom házzal tovább volt egy keresztutca a község kereszt-hosszában, ahonnét lefelé lejtett az utca, majdnem a közepéig, s onnan ismét egyenesen egészen a végéig, több keresztutcával, úgy tűnt, mintha mi dombon laktunk volna.

A Neuman gyárterületi részt Buzsáknak hívták, ez volt a VI. kerület, a gyár keleti részénél vezetett el a csanádi vasút, amely Pécska felé vitt. A strekken túl volt a Poltura- Pécskai út, amely Aradnak V. kerülete volt. Ennek a szélén volt a Fasor, amely a központba vitt, és amelytől keletre, a régi temetőig, az aradi huszárok gyakorlótere volt. Ezek voltak azok a hírhedt huszárok, akikről az a hír járta, úgy nem tud káromkodni senki a világon, mint az aradi huszár. Ki is próbáltatta ezt maga Ferenc József császár, amikor Aradon járt. Megkérte a generálist, hívja elő azt a huszárt, aki a legjobban tud káromkodni. Amikor előállították, ahogy sem akart megszólalni, de amikor megbotlott a lóva, olyan hosszú litániát mondott, amelyben lehozta az eget minden villámával, hogy volt mit hallgatnia császár Ófelségének.



A régi temetőn túl, keletre volt a Városliget. Emellett vitt el Arad főutcája, amely az állomástól a város szívéig, a színházig, a Fehér Kereszt Szállóig, a gyönyörű, impozáns Minorita templomig tartott. A színházon túl volt a Szabadság tér a hatalmas Szabadság-szoborral.

Odébb elérünk, a Maros hídján át, a várba, aminek vastag falazatán csak ámulni lehet. Innen nyugatra, a Maros túlsó részén van a Veszthely, ahol az aradi 13 vértanút kivégezték 1849-ben.

Aradnak van még egy nevezetes része: Kekecs, ami cigány település tulajdonképpen, de nem holmi kóbor

cigányok, hanem szorgalmas munkásnépség lakik ott. Diákkoromban pl. volt egy öreg, ősz ember, aki hófehérre mosott minden fehérneműt. Arad elit társasága, a polgármester is, mindenki az öreghez küldte fehérneműit kimosatni. Mi gyakran jártunk Kekecsen keresztül, nem csak azért, mert rövidebb volt így az út, hanem azért is, mert mindig sok látnivaló is volt. Télen bámultuk a kis purdékát, amint mezítláb, egy ingben ugrándoztak a havon.

Vissza tudok gondolni a Gájban eltöltött óvodai éveimre. Az óvodában a bájos óvónő a legelső helyre ültetett engem, s mellettem a Neuman-gyár ispánjának négy fia közül a legkisebb, Róbert, kedves és hű barátom ült.

Jött az elemi iskola négy osztálya. Innét már több élmény maradt meg, mert volt az iskola udvarán néhány magas rúd, hogy gyakorolhassuk a rúdmászást. Volt ott még gyakorlásra való korlát és ló is. Nagyon kultiváltuk a méta labdajátékot is. Minden szünetben volt választék. Én a rúdmászást és a labdázást szerettem. Mindkettőben nagy rutinra tettem szert.

Elemi iskolás korunkban sok mindent elkövettünk. Megmásztuk még a nyárfákat is verébtojásokért, de bármennyit is gyűjtöttünk, egy fél kávéskanálnál több rántotta nemigen jött ki. Úgy egy kilométerre az országúton Pécska felé, volt a vonatsínek közelében egy mélyebb gödör, ahova ki-kirándultunk nünükéket fogni.

A házunk frontján volt középen egy kétszárnyas kapu, jobbról két helyiség és az udvar felé, befelé még két szoba hosszában. A kaputól balra egy műhely és szintén egy kétszobás, összkomfortos lakás külön udvarral, kerítéssel. Telkünkön négy udvar volt, vedres kúttal, istállósval, magtárral, és egy helyiséggel, ahol szénát, szalmát, kukoricaszárat és tűzifát halmoztunk fel. Volt még egy nagy pincénk, egy jégvermünk és kamráink, egy nagy kertünk, amely olyan nagy volt, mint a négy udvar, negyede szőlővel beültetve, és nagy gyümölcsfákkal (pl. volt két terebélyes spanyolmeggyfánk, gyümölcséréskor előszeretettel üldögéltem két vastag ága között, élvezve zamatos gyümölcsét). A kert végében volt egy filagória, ahol szép időben jól lehetett tanulni, vagy elnadrágolás után távol lenni édesapámtól. Ilyesmiben többször is volt részem. (Ezért lett ember belőlem!) Szerettem tenni-venni, rendezgetni a kertben. Tudtam, melyik tőkén mikor érik a szőlő, amelyről az első érett szemeket én csipkedtem le. A kertnek volt virágos és veteményes része is.

Bátyám nagy játékrendező volt. A műhelyben rendezte az előadásokat az ifjak részére. Az előadáshoz mi, öccsei szolgáltattuk a zenét, ami abból állt, hogy a kezünkbe nyomott egy mosófazekat és valami fedőket, amelyeket néha veszettül kellett ütni, amikor úgy dirigálta. A lányokat tündérruhákba öltöztette.

Nagy lovaglőversenyeket is rendeztünk a szomszédainkkal, végig az utcákon. Nekünk is volt lovunk, csikónk, tehenünk, borjúnk, amelyekkel jól eljátszadoztunk. Muci

volt a kancánk neve, amelynek a hasa alatt bujkáltunk, de soha se lépett volna egyikünkre sem, annyira vigyázott ránk. Szerettük nagyon a frissen fejt tejet. Mivel volt pince, szőlőtermésünkből mustot készítettünk, káposztát savanyítottunk, uborkát, paradicsomot tettünk el, nyáron pedig, a jó hűvösben, minden héten egy kocsi görögdinnyét tartottunk (2 korona 50 fillérért), amire egy hétig járhattunk. Néha még sör és bor is került a pincébe. Aztán, amikor a teli söröshordót csapra ütöttük, az volt aztán az élvezetek élvezete, a sör habjának szürcsölése.

A négy elemi osztály elvégzése után beíratlak a gimnáziumba. 7 órákor el kellett indulnunk, hogy 8 órára beérjünk a belvárosi iskolákba. Igaz, hogy a Neuman-gyártól volt lóvasút járat a belvárosba, de ezt csak akkor vettük igénybe, amikor csúnya idő volt, esett az eső. Őcsém a többiekkel mindig előbb indult, mert én, mint gyorsjáratú legényecske, mindig utolértem őket az iskoláig, még ha lóvasúton mentek is, mert a lóvasút nagy kerülőt kellett hogy tegyen.

A gyárból egy kis folyócska (árok) vezetett ki, és a gőzölgő meleg víz télen, a hidegben, ráfagyott a ruca szárnyára, így történt meg egyszer, hogy őcsém visszaszaladt egy vadrucával a hóna alatt, aminek szerfölött örvendeztünk.

A gimnázium épülete a Maros-parton van, szemben a várárokkal a folyónak innenső részén. Ebben a hatalmas épületben volt még a „Reál iskola” és a „Tanítóképző”. A tornaterem közös volt. Én, mint tornász, olyan közepes voltam, de a rúdmászásban a leggyorsabb mászó és sarkalásban messze túlszárnyaltam mindenkit, mert a legjobb is csak 75-öt sarkalt, én 160-at, még tovább is tudtam volna, de lobogó hajam táncáért olyan hahotába kezdtek, hogy kénytelen voltam abbahagyni. Benne voltam mindenben, még a füleslabda csoportban is. A szünetekben a tágas udvaron nagy csoportok verődtek össze. Természetesen a gimnazisták állandó ellentétben voltak a realistákkal. Abban az időben a kötélcsapó játék volt divatban. Egy IV. éves, hatalmas román fiú volt a csapó és egy III. éves, nem éppen olyan hatalmas, volt a göcs előtti. Mondani sem kell, a göcs én voltam. Erős markával jól meghajlította csapónk a sort, hogy a göcs melletti, kezem biztosan fogva, úgy közibük repített, hogy éppen a fővezérükre estem. A fővezérük egy cingár, igen bátor fickó (felsőbb osztályos), oldalba ütött, mire a mieink rájuk rohantak, és a második emeletig agyusztálták őket. Ez volt a legnagyobb csetepaté. (A tanítóképzősök nem elegyedtek bele soha ilyesmibe, legfeljebb nézőkként vettek részt).

Csínytevéseink közé tartozott az is, hogy télen eszkabáltunk kukorica- vagy cirokszárból madárfogót, amelynek tetejét kipeckeltük egy zsinóron függő pálcikára, és amikor a zsinórra felfűzött tökmagokat csipegették, a zsinórt meghúztuk, s a fogott cinegét, csízt kalitkába tettük, de tavasszal kiengedtük őket.

Szebb foglalkozásunk volt az, hogy fajgálambokat és

fajnyulakat tartottunk. Volt vagy 40 galamb a padláson elkülönítve, mind a levegőben forgó, ún. purcli-galamb, mindenféle színváltozatban. Mielőtt az iskolába mentünk, megetettük őket, egyet füttyentettem, s a csapat, szárnyuhogások közepette, az adott jelre felrepült, s mintha versenyeztek volna egymással, úgy forogtak, mindenik magát produkálva, csodálatos mindennapi látvány volt ez részünkre. Épp olyan örömmel neveltük különböző szín pompás nyulainkat is, amelyeknek, szapora állat lévén, sok kicsinyük volt.

Ezek addig tartottak, amíg zenével el nem kezdtem foglalkozni. Mindjobban hanyagoltam el őket, öcsém kezelése alatt ezek mind felszámolódtak!

Innen a Zeneakadémiáig az alábbiak történtek.

Házunk első udvarának jobb oldalán volt egy nagy, szabad sátor, ahol, tél kivételével, minden vasárnap tánc volt, hol a magyarok, hol az oláhok részére. Az oláhok Jóskát, a trimbicást (trombitás) hívták és két partnerét, egy secundánst (hegedűs) és egy asszonyt, akinek volt egy repedezett csellója két húrral, amelyeket egy spárgán lógó kis fanyelvecskével csipkedett, és vonójával, ütögetéssel biztatott a lármázásra. A románok másik zenekarát a kis és nagy Ioan szolgáltatta Kekecsből. Különösen a kis Ioan ugyancsak tudta cifrázni a nótákat. Én is melléjük álltam a hegedűmmel, és úgy belejöttem a cifrázásokba, hogy Ioan mindig egy órával előbb jött, egyenesen a szobába, hogy most már szerintem ő tanuljon tőlem! (Ma már semmire sem emlékszem.)

A magyaroknak volt egy fűvös zenekaruk csupa mezei munkásokból, ők szolgáltatták a táncmuzsikát.



Nagy verekedések is előadódtak. A magyaroknál volt két notórius verekedő. Ezeknél a csizmaszárban ott volt mindig a disznóölő, hosszú kés. Nagy verekedéseknél kicsi volt az udvar, kiszaladt a nép az utcára, úgy bámulták a vérben forgó szemű ellenfeleket, mi fog történni? Bizony néha még hasba is szúrták egyik-másikat. A falu rosszát egyszer, amikor kijött a kocsmából, 18 szerb legény dorongokkal leütötte. Ez lett a vége!

Arad másik nagy tere a Thököly tér. Itt élelmiszereket lehetett vásárolni, és itt lehetett kapni, külön fenntartott helyen, a világhírű pécskai búbos kenyeret. Volt köztük egy nagyot halló asszony, s egyszer, amint kérdezte valaki: „mennyi a kenyér, néni”? Azt felelte: „pécskai”. Újabb kérdés: „hová való, néni”? Azt felelte: „hatvan krajcár”. „Bolond kend, néni” hangzott el. „Ez a sor végig, amaz csak félig” volt a válasz. (Két sor volt neki fenntartva).

Híres verekedők voltak a pécskai legények, többször előfordult, hogy egy-egy vasárnap holtan vittek haza a mulatságból verekedőket. Mivel a rendőröket semmi be vették a nagy virtuosos legények, elhatározták, hogy csendőrséget visznek Pécskára. Ahogy először megjelent a két csendőr (mert csak kettőt rendeltek oda), a tánchelyiségben a hetyke legények lefumigálva nézték őket. A verekedés kezdetén viszont, amikor felszólította a két csendőr őket, hogy ürítsék ki a helyiséget, látva, hogy nem engedelmeskednek, szuronyt szegezve, egymásnak háttal állva, megindultak a kijárat felé, kiszorítva őket. A tánchelyiség egy-kettőre kiürült, és azóta megszűnt a verekedés Pécskán, a nagykocsmában.

15 éves koromban kezdtem zenével foglalkozni. Először hegedűt és zongorát tanultam, mert Berci bátyámnak volt zongorája és Juliska nővéremnek hegedűje. Mivel szerettem templomba járni, ott az öreg kántor mellett settenkedtem, nagyon örült, hogy hamarosan tudtam helyettesíteni. A hegedűben is annyira vittem, hogy iskolai ünnepélyeken már szólószámot játszhattam. Nyáron bátyámnál voltunk Gyorokon, a Hegyalján. Egy alkalommal, lefekvés előtt, holdvilágos este, sétálás közben a hegyoldalon egy nyaralóból kiszűrődő gordonkahangra megálltunk, s ahogy tovább mentünk, bátyám, aki tudta, hogy ezermester vagyok, megkérdezte: „te, ha vennék neked egy csellót, megtanulnál rajta játszani”? „Én meg!” – feleltem. Másnap bementünk Aradra és bátyám tényleg vett 16 koronáért egy gordonkát. Ez volt első gordonkám.

A hegedűről átmentem a gordonkára, és beiratkoztam a „Krispin Zenedébe”. A következő évben már annyira vittem, hogy minden vasárnap délután a Zenedében a két Budics Mátyás (apa és fia) hegedűtanárral és Zoltai M. tanárommal (brácsán játszott) kvartetteket gyakoroltunk saját kedvtelésünkre, néha még a nyilvánosság előtt is játszottunk. Egy ízben, egy tanári koncerten, engem is felléptettek egy szólószámmal, Romberg „Koncertinóját” játszottam. Egy kiváló cimbalomtanár is szerepelt

a műsoron, Purcsi, aki elméletet is tanított a Zenedében. Szereplés előtt idegesen járt fel s alá. Én előbb játszotam, s amikor közeledett a számom, odajött hozzám, és megkérdezte: „hát maga jön, nem izgul”? Én azt feleltem: „nem”. Nagy tapsot kaptam. Így kezdődött az én gordonkaszereplésem.

Három Rezik testvér szereplése egy napon!

Egy vasárnap este én adtam az első csellókoncertemet az aradi Fehér Kereszt Szálló nagytermében. Ugyanaznap délután Béla öcsém egy műsoron operaáriákat énekelt, és Gyula öcsém (aki állítólag 200 Ady-verset tudott könyv nélkül) aznap Ady-verseket szavalt egy műsoron.

A következő évben az aradi színházban igazgatóváltás történt. Zilahi igazgató, Singhoffer Vilma operaénekesnő férje vette át a színház vezetését. A zenekart hiányosan hagyták rá, s így történt, hogy nagypénteken Dinics Ödön barátom telefonált, Gyorokról hívott be (ismét bátyámnál voltam), mert a zenekarban szükség volt csellistára. Húsvét napjain már ott játszottam a szezon végéig, annak dacára, hogy az iskola nem engedte meg, hogy próbákra járjak. Az öreg sváb muzsikusok viszont követelték, hogy járjak próbákra, mert többet keresek, mint ők, s próbákra sem járok. Intrikájuk nem ért célta. A karmester előadás előtt megmutatta a fontosabb részeket, azokat megnéztem és ment. Ez az érettségi idején volt.

Amikor a középiskolát bevégeztük, osztálytársaim, édesanyám meghívására, mind kijöttek Gájba. Megvendégelt bennünket alföldi magyar módra, jó csirkepap-

rikással és jó tejfölös túrós csuszával. Természetesen megfelelő ital mennyiséggel. A jó hangulat közepette elhatároztuk azon nyomban, hogy a 10 éves találkozót ugyancsak itt tartjuk meg, nálunk Gájban. Sajnos nem így történt, mert én még találkoztam egyikkel-másikkal, de legtöbbjükről semmit sem tudok, még azt sem, hogy meg volt-e tartva a 10 éves találkozó?!

Bátyám egyszer azzal állt elő, volna egy nekem való állás, foglaljam el. Én sehogyan sem akartam elfoglalni, mert én a budapesti Zeneakadémiára akartam felvételizni. Emiatt bátyám orrolt rám, de egyszer szelíd hangon így szólt hozzám: „te biztos vagy abban, hogy felvesznek a Zeneakadémiára? Nézd, elmegy a felvételire, s ha felvennének, hát mi sem könnyebb, mint lemondani, vagy átadni egy állást”. Megfogadtam a tanácsot, és augusztus 15-én elfoglaltam az állást. Szeptember 13-án volt a felvételi, amelyre felutaztam. Felvételre jelentkeztem az orgona-, gordonka- és zeneszerzési főtanszakokra. Oda jött hozzám Mihájlovits Ödön, a Zeneakadémia igazgatója, vállamra tette a kezét, s atyailag azt mondta: „kedves barátom, mi még nem vettünk fel senkit három főtanszakra, de nem akarom elvenni a kedved, próbáld meg, s ha nem megy, hát egyikről lemondasz”! Velem felvételizett Telmányi Emil, szintén Aradról. A titkár, Moravcsik G. megjegyezte: „ez az Arad milyen tehetségeket nevel”! Tehát felvettek! Boldogan mentem haza a jó hírrrel, és állásomat átadtam egyik barátomnak.

Közreadja: **Fitoriné Rezik Julianna**

ANTAL MESE

(részlet)

Még mielőtt az apámról mesélnék, elmondok egy pár történetet az öregapámról. 1914-ben behívták katonának, s nemsokára kikerült a frontra. Öt évig nem is jött haza.

Ahogy behívták, egy szerbiai sétagalopp után, egységét az olasz frontra vezényelték. Huszár volt, hisz értett a lovakhoz. Ez volt a szerencséje. A Piave folyó völgyében meneteltek, amikor egyszer csak földrengésszerű morajlást hallottak. Csak azt látták, hogy az egész völgy szélességében közeledik feléjük egy vízár, mint egy fal. Félelmetes volt. De neki az volt a szerencséje, hogy lóháton gyorsan egy közeli emelkedőre sikerült föl-vágtatnia. Bizony nagyon sokat közölük, főleg gyalogosokat, elvitt a víz. Azt mondta, olyan nagy köveket görgetett az ár, mint egy kisebb ház. Elképzelni sem lehet, milyen ereje van egy ilyen árnak. Bár ma már könnyebb ez a dolog, miután láttunk cunamit a tévében.

Egy másik, sokszor elmesélt esete még furcsább. Egyszer az alakulatuk azt a parancsot kapta, hogy bizonyos, csak a parancsnokuk által ismert okokból, vissza kell vonulnia. Az ő pozíciójuk azoban nagyon jó volt. Így kapitányuk támadást vezényelt. Azt mondta nekik, nem szalajthatják el ezt az alkalmat. És ha megnyerik a csatát,

két hét múlva a pápával paroláznak, vagyis Rómáig jutnak. Neki is mentek az ellenfélnek, és győztek. Mindenki örült, de nem sokáig. Összehívták az ezredet. Jött a főparancsnok, és a megnyert csatáért kitüntette a kapitányt, érmet tett a mellére. A következő pillanatban viszont a fejére olvasták, hogy parancs ellenére vezette támadásba alakulatát. Ezért ott helyben, az ezred előtt, a kitüntetés után pár perccel kivégezték, pisztollyal föbe lötték.

Még egy esetet többször is elmesélt az öreg. Akkoriban, amikor elmondta, kételkedve hallgattam, sőt most sem tudom mire vélni. Azért csak elmondom. Azt állította, hogy ő már az olasz fronton látott olyan térképet, amelyen ki volt rajzolva a jövő kis Magyarország. Teljes részletességgel mesélte ezt többször is, és mindig ugyanúgy. Azt mondta, hogy Majlát Szerbiához fog tartozni, hogy mire ők haza jutnak, Szerbiába érkeznek haza. Majdnem igaza lett a térkép rajzolójának, mert ha nem is Szerbiába, mégiscsak más országba, Romániába tért haza, miután kiszabadult a hadifogságból.

Most, hogy így belemerültem, eszembe jutott még egy elbeszélése. A háború szele végül az orosz frontra vezette, s az oroszokhoz került hadifogságba. Azt mesélte,

hogy Kun Bélával együtt raboskodott, és sokat beszélgetett a leendő kommunista vezérrel. Elmondta, hogy Kun Béla kihallgatást kért az orosz vezetőktől, akiknek azt mondta, hogy ha haza engedik, egy-két hónap alatt véget vet a háborúnak. Erősen bizonygathatta állítását, mert végül is ráálltak az orosz vezetők, elengedték. Mit számított nekik, egy rabbal több vagy kevesebb.

Azután ők, az ottmaradt rabok, figyelték az eseményeket. Csodálkoztak, hogy tényleg úgy lett, ahogy Kun Béla mondta. Miután haza ment, ott volt Tisza István meggyilkolásánál, később pedig megalakította a Tanácsköztársaságot. Azt is lehet mondani, hogy véget vetett a világháborúnak. Legalábbis úgy tűnt az Oroszországban raboskodó magyaroknak, akik tudtak Kun Béla terveiről és ígéreteiről.

És van még egy. Ez az eset is a fronton történt, Olaszországban. Egyszer a magyar katonák egy lópiacra keveredtek. Itt az egyik tisztnek nagyon megtetszett egy ló. Megkérdezte az eladót, mennyibe kerül. Az pedig félvállról csak annyit mondott neki, az idegen katonának: „Nincs magának annyi pénze, amennyibe ez a ló kerül.” A tiszt csak kérte, mondja meg az árát, de az nem akart szóba állni vele. Annyira erősködött, hogy végül az olasz mondott egy nagy számot. A tiszt kivette a bugyellárisát, s a csodálkozó olasz kezébe nyomta a kért összeget. Majd elővette pisztolyát, és fejbe lőtte a lovat. Aztán sarkon fordult, és otthagya a báméskodó olaszokat.

Jankó András



Regéczi Szabina Perle

Álom és valóság

– Részlet a *Verőfények* c. naplójegyzet-sorozatból –

III. Most újra álmodom. Fényes nappal bár, nyitott szemmel és rendíthetetlen bizalommal. Szemem végigsimogatja a hintáspark minden kis bokrárt. Oly furcsa a táj, mintha az egész város hatalmas, rózsaszínes lila ködben lebegne. A felhők biztosítótűvel kapaszkodnak a távolabbi fákba, orromba édeskés, bizsergető illat furakodik.

Kezembe kerül egy ócska, húsz éves fénykép, s ahogy egyre jobban nézem, mind többet és többet árul el a jelenből. Hosszú szemlélésem során végül kiderül, hogy e fénykép mégsem igazi fénykép. Mint ahogy valóság e bájos, harminc éves arc, mely ott pihen a hosszú emlékmű árnyékában fenn a magasban. A zöldbe ültetett fáktól kérdezem, mi történt elmenetelem óta, s ahogy a szél kíméletlenül rázza koronájukat, kezdem a dolgokat világosan megérteni. Álom volt az egész elmenetelem, a valóság pedig itt bontakozik ki a maga bizarr, csodálatos színeiben. A fák, a padok, a gyermekek sokasága, a gomba alakú kisbódé az utca-sarkon. Ez a való!

Még válláig sem érek édesanyámnak, de már akkorákat ugrom a kötéllel, hogy mindenki megcsodálhatja. A hintán mohón eszem a banánt, örömmel gyönyörködve a reám tapadó gyermekszemekben. Különös élvezettel mászom fel a járdaszéli díszítéseken s a város végéig le sem szálllok. A kórházban kövér, szürke macskákat pátolgatok, nézem a reám mosolygó embereket. A szakácsnő lenn a földszinten tejfeles túróval invitál, egy kedves, fiatal asszisztensnő csokoládétáblát nyújt kezembe. Édesanyám egyik betege őzikét ígér. A lépcsőkön felmenve meglepetten bámulom a röntgengépeket, s értetlenül kérdezem édesanyámat, miért járnak az orvosok hófehér köpenyben. Leszaladok az udvarra, színes léggömböket dobok a fára, sárkányt eregetek, bújócskát játszom a bokrok között.

Csak egyet nem értek! Ott belül roskadásig tele a kincsesbányám, melynek azonban legkisebb darabját sem tudom felszínre hozni. Hogyan lehetséges ez? Túlságosan gyermek vagyok még

vagy túlságosan felnőtt? Megöregedtem, talán meg is haltam, esetleg most akarok visszatérni az örökkévalóságból? Ezért hervadt el a szó, ezért bolyongok a legismertebb tájakon úgy, mintha idegen földrésről csöppentem volna? Tisztázatlan. Vagy talán fölösleges is tisztázni. Csupán én hallgatom, de beszélnek helyettem a kövek, a körbeépített lépcsők, a tiszta utak, villanydrótok, gondozott, barátságos kertek. S ez már önmagában is elégséges!

VI. Tudom, hogy mindezek számodra kihúnyt mécssek, elporladt szigetek, lehullott falevelek garmadáai. Mintha a rózsza tövissel már nem lenne virág, mintha szeretteink emléke nem élne bennünk tovább évtizedek múlva is. Vedd tudomásul, hogy soha nem fogom elfogadni, amit gondolsz és érzel, mert nincs lelki erőd túllépni a látszatképek értéktelen és makacs korlátaiban. Épp keménységed taszít a veszteség mocsarába, melyből nem tudsz és nem akarsz kilépni. De azt akarom, hogy tőlem tudj meg az igazat! Sok mindent jogod van eltaszítani. E képek újbóli konkrét fizikai látását is jogod van eltüntetni tőlem. Pont úgy, mint azt, hogy olykor megállítva az időt, órákig fürdesselek gyermekkorom letűnt tájainak melegében. Egyet azonban nem tilthatsz el tőlem. Az emlékezés boldog szabadságát, az alkotás lázában élő képzeletet, melynek szárnyalását még Te sem szegheted meg. Nem erőszakolhatod ki, hogy e kis fellelővár csupán belsőm elsüllyedt szigetén lapuljon valami kis parányi láthatatlan bársonyszelencében s ne a maga méltó helyén most és mindenkoron. Nem tilthatsz el, hogy fenntartsam e képet ama reményteljes napig, melyen eljön értem Az, akinek vállára helyezem egykor a leartott kalászt.

Mert e városka, e tájak, e csendes kis szoba számomra egyszerre a megfogott és megfoghatatlan univerzum, egy darab a múltból, egy darab a jelenből, egy darab gyermekeink, unokáink jövőjéből. S ezt az egyet nem veheti el senki sohasem!



MÁRKI SÁNDOR-DÍJAK 2014

A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének Arad megyei szervezete két évente, a páros esztendőben ítéli oda a város és a megye történészéről, tanáráról elnevezett díjakat.

Márki Sándor-díjat kaphat olyan magyar gyermekkel foglalkozó pedagógus, aki a szokott, hétköznapi munkáján felül igyekszik olyan pluszt is adni tanítványainak, szülőknek vagy a közösségnek, ami maradandó, az átlagostól eltérő. **Márki Sándor-életműdíjat** kaphat olyan nyugdíjas pedagógus, aki tevékenysége zömét magyar oktatási intézményben folytatta, és nyugalmába vonulása után is valamilyen magyar (civil vagy egyházi) körben igyekezett segíteni az oktatásban vagy a közéletben.

Az idei Márki Sándor-díjas pedagógusok: ALMÁSI VALÉRIA ANNA, a kisiratosi *Páter Godó Mihály* Általános Iskola tanítója, MÓDI KINGA vallás tanár, az ágyai *Olosz Lajos* Általános iskola pedagógusa és SIME JUDIT történelem szakos tanár, a kisjenői *Erdőhegyi* Általános Iskola igazgatója. Márki Sándor-életműdíjat kaptak CSÁKI APOLLÓNIA, a zerindi (ma *Tabajdi Károly* nevét viselő) Általános Iskola nyu-

galmazott román szakos tanára, CSÁKI BARNA nyugalmazott fizika szakos tanár, aki évekig volt a zerindi iskola igazgatója és DANI ROZÁLIA, nyugdíjas nagyiratos tanítónő.

Az elmúlt években eddig két személy kapott **tiszteletbeli pedagógusi** címet az Arad megyei RMDSZ vezetőségétől. Idén harmadik alkalommal történt ez meg, dr. VAJDA SÁNDOR borosjenői fogorvos, a Horváth Béla szavalóversenyek szervezőjének húszéves lelkes munkáját ismertük el evvel, a szerintünk rangnak számító címmel.

A díjakat az Aradi Magyar Napok keretében, a Magyar Pedagógusok Napján adták át a *Csiky Gergely* Főgimnázium Tóth Árpád termében, a kitüntetettek érdemeit tartalmazó laudációkat a megyei RMPSZ vezetőségi tagjai állították össze.

Matekovits Mihály



Idézőjel

„Az iskolának az a feladata, hogy a kérdezést természetesen és leküzdhetetlen szokásunkká tegye.”

Örkény István

„Ne várjunk mindent az iskolától. Az iskola nem taníthat meg mindenre, ami az élethez szükséges. Lássunk magunk is a dologhoz...”

Kodály Zoltán

„Egy vödörben ugyanaz a víz lehet, mint a tengerben. Ami hiányzik belőle – az a végtelen...”

Müller Péter

„Olvassunk tehát minél többet, hiszen az irodalom az örökkévalóság távcsöve: felébreszti bennünk létünk rejtett erőit, amelyek átsegítenek minket sorsunk nagy viharain és megmutatják, hogy a gondolat több, mint az élet szennyes mocsara, a kisstilú nyárspolgárok véd- és dacsövetsége, a mindennapok izzadságszaga, s a percenként átélt fájdalmak és csalódások szövedéke. Mondhatnám úgy is, hogy csak a műveltség mentheti meg az életünket, hiszen kizárólag a könyvek, a festmények, a szimfóniák, a költemények és a szobrok Sárga Útja vezethet el bennünket a gondolatok örökkévalóságának Smaragdvárosába.”

Varnus Xavér

BARLANGTÚRÁN A TURIZMUS OSZTÁLYOK

Az iskolakezddést követő harmadik napon, szerdán a turizmus szakosztályok (X., XI., XII. osztályok) szakmai kirándulásra indultak. Maga ez a jelenség nem idegen számukra, ami új volt ebben a helyzetben mind nekik, mind nekünk, pedagógusoknak az, hogy most három napra terveztük távollétünket otthonunktól. Az úticélunk Vársonkolyos (Şuncuiuş) volt, ahová 62 diákkal, három kísérő tanárral (Hasas Paul, Kreitler Tímea, Nyári Melinda) és egy vállalkozó szellemű, szakács szerepre jelentkező apukával indultunk el.

Szálláshelyünk a falutól kb. másfél kilométerre található, újonnan kialakított lakókocsikból álló tábor volt. A gyerekek hamar otthon érezték magukat, de pihenésre nem maradt sok idejük, ugyanis a tanár úr már első napra egy igen emberpróbáló túrát tervezett, ahová azonnal indulnunk kellett. A bemelegítő túra (15 km) hosszúságát és nehézségét kárpótolta a látvány, ami útközben lépten-nyomon lenyűgözött minket. A Sebes-Körös jobb partján haladtunk Rév (Vadu Crisului) felé, ahol az első célpont a Zichy-barlang volt, amit legutóbb a 2000-es években alakították át, azóta is nagyon látogatott hely. Miután

meghallgattuk a tanár úr bemutatóját, továbbindultunk még három kisebb barlangot megtekinteni. A túra végállomása a révi szoros csodálatos panorámája volt. Itt fent mindenkinek az volt a véleménye, hogy még egyszer megtenné ezt a nehéz utat azért a látványért, ami ott fogadta.

A második napra tervezett útszakasz a Misid völgyén keresztül haladt, az út végén pedig a Bíró Lajos barlang (Pestera Moanei) várt minket, hogy körülnézzünk benne, és megcsodáljuk szépségét. A napot közösség-összekovácsoló táborúzzal koronáztuk meg.

A harmadik nap a közösségi játékok jegyében telt, egészen a visszautazás pillanatáig.

A gyerekek fáradtan, a pedagógusok megnyugodva (ugyanis minden gyerek épségben tért haza) értek, értünk haza, bízva abban, hogy a következő szakmai kirándulásunk is legalább ennyire jól fog sikerülni.

Nyári Melinda

XI. B osztályfőnök,
Csiky Gergely Főgimnázium





A RÁCFERTÁLYBÓL SERENGETIBE

(II.rész)

OROSZLÁNKÖLYKÖK

Nem Irwin Shaw világhírű regényéről lesz szó, csak a címét szerettem volna kikölcsonőzni a csütörtöki nap sikersztorijához. Vízilovakkal indult a nap, nagyhasú hiéna ballagott jóllakottan az úton. Autócsődület. Két fa alatt két gepárd fekszik a magas fűben egy gnútem fölött, s bár csak 20 méterre lehetnek tőlünk, mégis csak távcsővel figyeljük őket, fotózni sajnos nem tudtam a magas fű miatt. A magasban ragadozó madarak keringtek.

Odébb oroszlánt pillantunk meg a fűben, majd elefántcsorda érkezik egy egy-két hetes borjúval. Mindenfelé zebra és gnú száza legelnek, aztán a végtelen szavannát átszelő folyó partján jókora krokodil sütteti magát a napon.

Tovább haladva a pusztán, kb. 20 méterre az úttól három oroszlánkölök szopott a mamától. Pár száz méterre két nőstényoroszlán próbált becserkészni varacskosdisznókat, de azok a közeledő autók zajára eszeveszetten elrohantak, és így a nagymacskák vadászata – csütörtök lévén, stílszerűen – csütörtököt mondott. Mint a mögöttük közeledő két hímé is. Az egyik nőstény bizonyára magyarázni akarta a bizonyítványát, amit ura és parancsolója jókora pofonnal jutalmazott! Az autók közé ballagtak páronként, az egyik nagy sörényű, hatalmas hím megjelölte, magyarán lepisilte pár lépésre tőlünk az egyik dzsip kerekét...

Odébb struccokat, zsiráfokat, fél tucát topit, egy jávorantilopot, impalákat, gazellákat láttunk. A szabadban ebédeltünk, utána jöhet megint a puszta. A folyócskában tucatnyi víziló, aztán megint csíkos a láthatár, zebra száza érkeznek a vízhez. Utunk során aznap még hat oroszlánt láttunk, illetve fotóztunk. Balakaj (sofőrtársai és mi is Balalajkának hívjuk) szerint óriási szerencsénk volt, mert sokszor egy egész szafari alatt nem látnak két oroszlánnál többet!

Sötétben és hidegben érkezünk a

Ngorongoro Természetvédelmi Területen kb. 2700 m magasan levő Ngorongoro Sopa Lodge nevű sokcsillagos, gyönyörű szálláshelyünkre. Vacsora és meccsnézés után lámpás őr kísért elég messze lévő szobánkig, holtfáradtan dőltünk le meleg vizes palackkal felmelegített ágyunkba. Mert odakint nem sokkal több lehetett 10 foknál...

PIKNIK A NGORONGORO KRÁTERÉBEN

Ma hajnalban sötétben és ködben ereszkedtünk az egykori hatalmas vulkán felrobbanása után keletkezett 600 m mély és 260 négyzetkilométer területű kráterbe, ahol mindentudó vezetőnk szerint több mint 25 ezer állat él. Kafferbivalyok vonulnak hosszú sorban. Rengeteg gnú és zebra, struccok, varacskosdisznók, impalák, gazellák mindenfelé. A tó háromnegyedig van vízzel, benne tömérdek flamingó piroslik. Sakálokat és hiénákat (állítólag száz él belőlük a kráterben) láttunk, valamint több oroszlán is pihent a magas fűben. Keringünk autónkkal a kráterben, nagyon sok vízilovat láttunk, körülöttük golyák, vadrucák, ibiszek, majd kisebb fehér madarak lepik el a hatalmas állatokat, egy helyen 38 darut számláltunk meg. 11 óra után végre lekerül rólunk az esőkabát, amit a hűvös miatt viseltünk.



Veszélyes kafferbivaly bukkan elő a sűrűből az esőerdőben

Kibújt a nap, gyorsan melegszik. Hatalmas kafferbi-valycsorda fekszik és kérődzik a fűben. A szabadban piknikezünk a hozott csomagból, rengeteg terepjáró áll egy helyen. Aztán tovább körözünk a kráterben, újabb vízilovak, elefántok, és az előbb már felsorolt vadak és madarak, néhány keselyű, halászsas, struccok stb. Már csak egy faj hiányzik a „gyűjteményünkéből”, de



Vízilovak szárazon

hiába körözünk, orrszarvúnak hült helyét se leljük. De ezt a hiányt a száz más ritkaság bőségesen kárpótolja! Fájó szívvel indulunk kifelé a kráterből, és köszönünk el a tulajdonképpeni szafaritól is, mert a még hátralévő másfél nap után végleg búcsúznunk kell Afrikától. De holnap még itt vagyunk, ha már nem is a vadonban!

Rengeteg csodálatos élményben volt részünk, jól vagyunk, egészségesek, néha egy kicsit fáradtabbak, de majd lesz időnk kipihenni magunkat.

KILIMANDZSÁRÓ – BÚCSÚ AFRIKÁTÓL

Az úgy volt, hogy a beszámolóm következő részét (ennél sokkal jobban!) már tegnap, a Nairobi–Amszterdam közötti 8,5 órás repülőút alatt egyszer már megírtam, de a végén valamit ügyetlenkedtem, és az egész visszaállíthatatlanul eltűnt. Nagyon bosszantott, de nincs mit tennem, a szafari „farkával” még tartozom, ujjgyakorlatnak fogom fel tehát a kárba vesztett munkát, és még egyszer megpróbálom lekörmölni, remélhetőleg most már több sikerrel...

Szóval ott tartottam, hogy péntek éjjel Karatuban éjszakáztunk, a kandallós szállodában, ahol a Ngorongoró előtt egyszer már aludtunk. Ezúttal szerencsére már nem kellett begyűjtani a kandallóba...

Szombaton reggel indultunk Arusha felé. Útközben megálltunk shoppingolni az egyik nagyobb boltban (bazárban). Néhány képeslapot és apró emlék-ajándékot választottam a gazdag választékból. Volt ott minden elképzelhető: mutatós álarcok mahagóniból, állatfigurák ébenfából, szobrocskák kőből és agyagból, kerámiatárgyak, mindenféle karperecek, nyakláncok, primitív sörnyitők...

Borús időben autókáztunk a nemrég elkészült tükörsima autóúton, de reméltük, hogy kiderül, és akkor végre megpillanthatjuk Afrika legmagasabb hegyét, a Kilimandzsárót. Már az utunk elején feltűnt, most ismét láttuk, amint a maszájak, hét-rét görnyedve az út mentén, macsetával „legyezik” a fűvet, azaz így kaszálnak. Igazi kaszával is emberpróbáló munka ez, így még sokkal fárasztóbb lehet. De ha nekik így jó...

A tíz magyarországnyi Tanzánia dimbes-dombos vidékein haladunk át, a távolban hegyek magasodnak, az út mentén megművelt földek. Nem lehet könnyű ez

sem, mert előbb meg kell tisztítani a szegényes, sovány föld felszínét a rengeteg kőtől. Legalább nagyjából! Napraforgót, kukoricát, krumplit és még ki tudja mit termesztenek, bár a maszájak – ruházatuk általában piros vagy ritkábban kék lepelszerű anyagból áll, és sarut viselnek – elsősorban állattenyésztésből és kézművessegből élnek. Sovány, jellegzetesen púpos tehenekből álló csordákat és kecskenyájakat terelgetnek a sovány, száraz legelőkre.

Több falucskán is áthajtottunk, az út mindkét oldalán kirakodóvásár, a bódék tele különféle kézműves termékkel: szőnyegek, festmények, bútorok ágyaktól szekrényekig, mindenféle fafaragások. Árulnak itt gyümölcsöt, főleg banánt, édesburgonyát, mangót és ki



Maszáj bazár

tudja még mi mindent. Beérünk Arushába. Az egész központ kész zsibvásár, az út két oldala egy színes, hangos, rendetlen nagy piac. Mindent árulnak itt. Óriási a forgalom, gyalogosok, biciklisek, motorosok, autósok, indiai módra tömött minibuszok között marhacsordákat hajtanak, főleg asszonyok cipelik a terheket a fejükön, egész banánfürtöket, vizesbödönöket, kosárákban édesburgonyát, sőt átkötött tüzelőt, cukornádkévéket vagy éppen zsákban füvet. Az utcán főznek, mosogatnak...

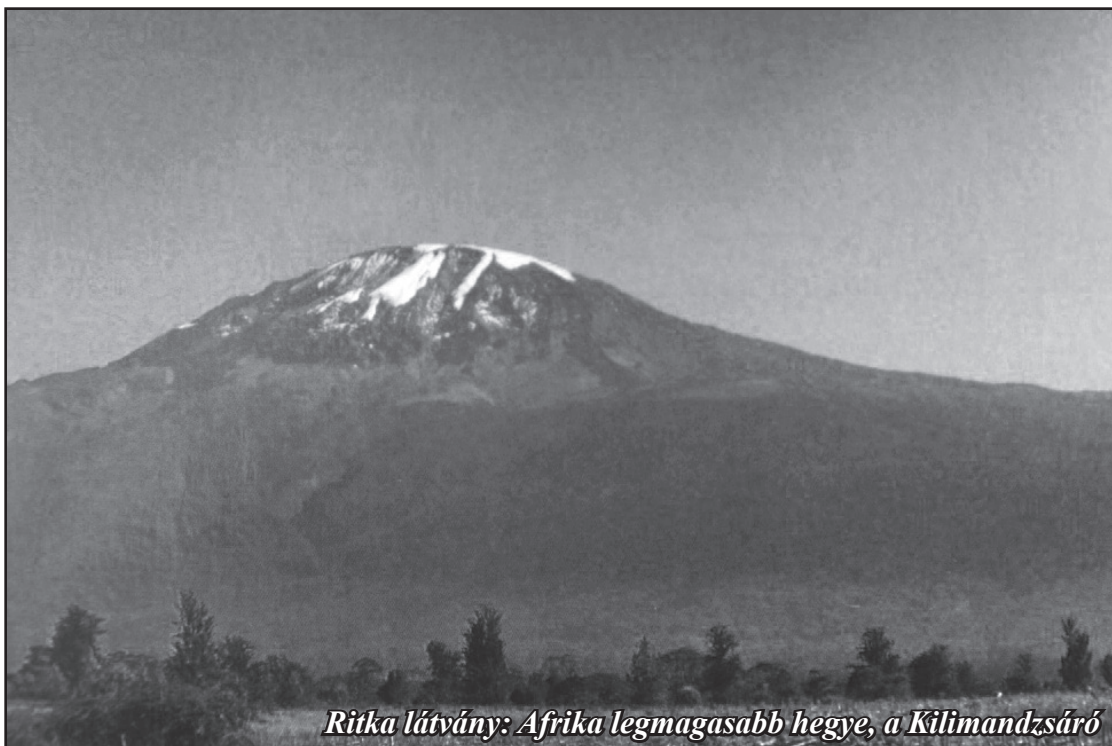
A tanzániaiak kedvenc autómárkája a Toyota, rengeteg fut belőlük, a legtöbb szafaris dzsip is Toyota Land Cruiser, mint a miénk is. Bal oldali a közlekedés, a járművek 95%-ának jobb oldalon van a kormányja.

A benzin és dízelolaj viszonylag olcsó, átszámítva a helyi shilingit, kevesebb mint egy euróba kerül az üzemanyag literje.

Csakúgy, mint első éjjel, megint a városon kívül levő négy vagy öt csillagos pompás Arumeru River Lodge-ba vagyunk elszállásolva. A nyitott uszodával rendelkező szálloda hatalmas kertjében-ligetében (erdejében?) tucatnyi, Dikdiknek nevezett törpeantilop, Thomson-gazella, gyöngytyúk él szabadon (a kerítésen belül), mindenféle madarakat látni és hallani, a gondozott ágyásokban színpompás egzotikus virágok, sztrelicia, mikulásvirág virít, vízipálmák nőnek az udvart átszelő patakocskában. Itt-ott banánfák, mimózák, bambusznádak, sudár datolyapálmák, tüskés akácok, legyezőpálmák és számunkra ismeretlen fák és cserjék. Nagyon izgulunk, mert még az ebédidő alatt sem látható a várt csoda, helyén csak hatalmas felhőtakaró. Délután 5 óra után aztán mintegy varázsütésre feloszlottak a felhők, és a lodge étkezdéjének nyitott teraszáról megpillantottuk a messzi távolban a Kilimandzsáró hófödte lapos (egész Afrika legmagasabb) csúcsát, az 5895 méteres Kibót.

Ezúttal óriási szerencsénk volt, mert csak nagyon ritkán látható, van, hogy hetekig nem!!!

Ezzel a feledhetetlen látvánnyal búcsúzunk a nagyon sikeres szafaritól, hajnali fél háromkor kelünk és indulunk haza, út közben ismét három repülőt is váltunk (Kilimandzsáró–Nairobi, Nairobi–Amszterdam és



Ritka látvány: Afrika legmagasabb hegye, a Kilimandzsáró

Amszterdam–Köln), mire 29-én, vasárnap este hazaérkezünk.

Ahogy sofőrtársai és általunk is Balalajkának hívott autó- és egyben idegenvezetőnk mondaná: minden szuper volt, remek ellátásban volt részünk, nagyon jól éreztük magunkat, rengeteg szépet és érdekeset láttunk, feledhetetlen élményekkel gazdagodtunk. Melyeket csak kevés kiváltságos tapasztalhatott személyesen, és mi Zoltánék jóvoltából ezek közé tartozhattunk, amit nem tudunk nekik eléggé megköszönni.

A mesének vége, aludjatok jól, álmodjatok szépeket. Viszlát, Tanzánia! Viszlát, Afrika!

Ui. Ha már eljutottam az afrikai vadonba, ami sok ezerszer messzebb van, ideje lesz, hogy felkeressem a Rácfertályt is, mert már jó éve nem jártam arra. Hátha fejlődött valamennyit az egykor eléggé elhanyagolt, mondhatni vad része Aradnak...

Lészay Béla



Unicummal koccintunk a sikeres szafarira



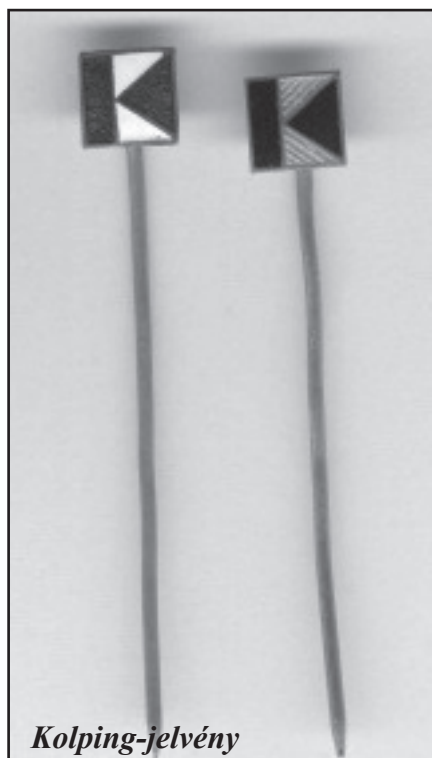
Szívgárda és Vasgárda

„A kettő között van némi különbség, gárdának mindkettő gárda, csak éppen a Szívgyárdában egyelőre kevesebb a vas, a Vasgyárdában kevesebb a szív.”

Ezeket a mondatokat Fekete Tivadar írta 1934-ben. Az akkori magyarság a „numerus valachicus” elv következményeit nyögte, sorba bocsátották el a magyar értelmiségieket és munkásokat a román nyelvvizsga ürügyén. Ez politikai döntés volt, a román nyelvű újságok kötelezően, koholt vádakkal illették a magyarságot, ezt tette az *Universul* című román napilap is, erre válaszolt Fekete Tivadar az *Aradi Közlönyben*. A román újság irredenta központot fedezett fel az aradi minorita templomban, „itt mindenféle katonai szervezetbe tömörülnek a rendház körüli alakulatok”.

Nézzük csak, melyek voltak ezek a katonai szervezetek:

Kolping Egylet, ennél ártatlanabb, erkölcsösebb egyesület aligha akad a Földön. A *Nemzetközi Kolping Szövetség* – Adolf Kolping elgondolásai alapján Kölnben jött létre, és terjedt el 1856-tól Európában, 1863-tól pedig a tengerentúlon. Célja a munkásifjak érdekvédelme, és keresztény szellemben való nevelése, szakmai felkészítése. Előadásokat, megbeszéléseket, tanfolyamokat tartottak szakmai, művelődési, s főként a családi élettel kapcsolatos témakörökben, tagjaikat olvasmányokkal is ellátták. A *Kolping-csoport* 17–35 éves, nőtlen férfiakból, az *öreg Kolping-csoport* önálló



Kolping-jelvény

mesterekből, illetve 35 évnél idősebb férfiakból és házas emberekből állt. A csoportok helyi egyesületet, a *Kolping-családot* alkották. Vajon egy szakmai megbeszélés, az elmék kiművelése, a keresztény életre való nevelés államellenes cselekedet? Jelvényük: narancssárga alapon fekete K. betű, vagy fehér alapon vörös K. betű. (Pécskán 1993-tól működik Kolping-család.)

Ugyanilyen „veszélyes” volt a **Credo Egylet**, amelyben a tagok már rég túl voltak az ifjúkoron, összejöveleiken vallásos témáról beszélgettek.

De olvassuk tovább, mit is ír az újságíró:

„Hanem a Szívgyárdánál megáll az ember esze, hiszen ez nem egyéb, mint olyan katolikus gyermekek egyesülete, akiknek életkora a hatodik évnél kezdődik és 14 évesnél nem lehetnek idősebbek. Nem valószínű, hogy ennek a gyermek tömörülésnek a szívében az állameszme lázadása virágozna ki, és még kevésbé tételezhető fel az *Universul* szellemes megjegyzése, amely szerint a Szívgyárda katonai alakulat. Mi láttunk már 18 éves gárdistát is, de az vasból volt és nem szívből. Ezek a szívgyárdás gyermekek a jézusi szeretet melegénél nevelődnek, nem pedig a revolvercső durranásánál megmaradt forróságba. (...) Megértjük bizonyos határig az említett cikk íróját, amikor csak olyan gárdát tud elképzelni, amelyben nem az emberi szeretet fegyelme és a jézusi gondolat tisztasága diadalmaskodik, hanem a katonai drill. Gárdának gárda ez a Szívgyárda, hit is van benne, sőt legelsősorban ez van benne. (...) A magyar kisebbségnek nincs vasgyárdája, csak vasakarata van. S az egész magyar kisebbség egy nagy szívgyárda, amelyben nincs uniformis, csak hit és erő.”

A **Szívgyárda**, (1920–1948) a Jézus Szentséges Szívét tisztelő és Jézusért apostolkodni akaró 6-14 éves (az elemi, illetve a középiskolák alsó 4 osztályába járó) katolikus fiúk és lányok szervezete, a Jézus Szíve Szövetség gyermek tagozata. Célul tűzték ki a vallás-erkölcsi és hazafias nevelés elmélyítését, ezen belül a családi élet megszerettetését, a tekintélytisztelet fej-



Szívgyárda-jelvény

lesztését, a munkára és a kötelességteljesítésre való nevelést. Szervezeti felépítése a korabeli szokást követte: egy-egy iskolai osztály szívgárdistái szakaszt alkottak, élükön a *szakaszvezetővel*. A szakaszok alkották a *gárdacsapatot*, ennek élén a felnőtt *csapatvezető* állt, akik részben hitoktatók, hitoktatónők, másrészt tanítók, tanítónők és szerzetesnők voltak. A gyermekekkel az iskolán kívüli időben is foglalkoztak. A heti rendszeres összejövetelükön arra törekedtek, hogy ezek légköre ne iskolai, hanem kedélyes, közvetlen, családias legyen. Ének, beszélgetés, játék közben került sor a rövid hitbuzgalmi oktatásra. Évenként több ünnepséget és kirándulást rendeztek, karácsonykor megajándékozták a szegény sorsú gyerekeket. A csapatvezetők kapcsolatban álltak a szülőkkel, a gyermekek által rájuk is igyekeztek hatni.

A **Vasgárda** (Garda de Fier) nacionalista, antiszemita és magyarellenes náci mozgalom volt Romániában 1927-től a második világháború végéig. A Vasgárdát Corneliu Zelea Codreanu alapította 1927. június 24-én az 1. számú napiparancsban Mihály Arkangyal Légiója néven (Legiunea Arhanghelului Mihail), és ő volt a vezetője haláláig, 1938-ig. Követőit gyakran „legionáriusok” néven emlegették (legionarii), a mozgalmat pedig ókori római mintára légiónak, vagy légiós mozgalomnak nevezték. Politikai gyilkosságoktól sem riadtak vissza, számlájukra írható Ion Gheorghe Duca, Nicolae Iorga, Armand Călinescu, Virgil Madgearu meggyilkolása, számos zsidó templom feldúlása. Többször betiltották, tagjait bebörtönözték hosszabb-rövidebb időre. Szimbólumuk a hármaskereszt (Crucea Arhanghelului Mihail), amely börtönrácscs áll össze.

Manapság az erdélyi magyarság küzd a megmaradásért az államalapító Szent István területén, valamikor az erdélyi románság követelte jogait. A román élettér kialakításának fő szószólója Vaida-Voievod Alexandru volt, aki az 1905–1906-os években, mint magyarországi parlamenti képviselő kiállt a románság nyelvhasználatáért, kultúrájáért. Ő volt az, aki megtagadott mindenféle kapcsolatot az Ókirálysággal:

Tiltakozom az ellen, hogy minket, erdélyi románokat összekeverjenek a romániai románokkal. (...) azért, mert a szomszédom, és jogtiprást követ el, ebből nem következik, hogy én is jogtiprást követek el.

(Parlamenti beszéd 1906. július 17.)

Vagy:

Hazája csak annak van, aki nem érzi magát az országban jogfosztottnak

(Parlamenti beszéd 1906. november 18.)

Vagy:

Az állam egysége nem szenved azzal, ha a mi nyelvünk is jogokban részesül. Bizonyítja ezt Brassó megye, ahol a közigazgatás három nyelven történik anélkül, hogy ezzel az állam egysége bármiképpen is megcsönkulna.

(Parlamenti beszéd 1914. március 20.)

Virgil Madgearu, a parasztpár Ilfov megyei nagygyűlésén (1935. augusztus) mai szemmel nézve felháborítóan nyilatkozott:

A mi románságunk azonban nem azt jelenti, hogy mi nem akarunk békében élni azzal a 4 millió nemzeti kisebbséggel, amelyet sem megölnünk, sem a határon át tenni nem tudunk.

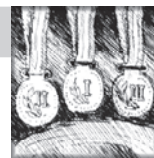
1936-ban Goga is keményen fogalmaz:

Mi nem akarjuk bántani a kisebbséget, de nem lehet az a célunk, hogy idegen gazdánál minél több román szolgát helyezünk el, hanem az, hogy román gazdánál legyenek az idegen szolgák, (...) a románságnak arra kell törekednie, hogy ura legyen mindennek.

Az elmúlt évtizedek alatt ezt sikerült is elérniük, de mára, mind a többség, mind a kisebbség, a külföldi tőke segítségével alapított gazdasági egységek szolgájává vált. A nacionalista szellemiség azonban sajnos napjainkra se halt ki, nemrég olvastam az egyik ultra nacionalista aradi párt honlapján, hogy nemcsak a Gojdu vagyona tartanak igényt, hanem a Budapesti Széchenyi Lánchídra is, mivel Sina Gheorghe finanszírozta az építkezést. Ha ismernék a Lánchíd történetét, akkor nem állítanának ekkora valótlanságot. Az igaz, hogy Sina György (aromás bécsi bankár) Széchenyi István javaslatára alapította a Lánchíd R.T.-t, ahol fogadták az adományokat közösen a bécsi Rotschildokkal, a pesti Wodianerekkel, finanszírozták az építkezést, de az már semmiképp sem, hogy ő építette. A hamis állításukat vicc formájában a jereváni rádió is bemondhatná.

Piroska István





KITÜNTETETTEK

A szabad királyi városi cím 1834-es elnyerésének évfordulóján, augusztusban immár hagyományosan sor kerül az Aradi Napok rendezvénysorozatra. Ennek egyik eseménye a városi önkormányzat ünnepi ülése, amelyen átadják a kitüntetések, díjakat azoknak a polgároknak, akik jelentősen hozzájárultak a város urbanisztikai fejlődéséhez, hírnevének öregbítéséhez. Az idei ünnepi ülésen Arad testvérvárosai közül a magyarországi Gyula és Pécs, a szerbiai Zrenjanin (Nagybecskerek), valamint Prága V. kerületének küldöttségei is részt vettek.

Az ülésen post mortem *Pro Urbe Díjat* adományozták **Sándor Istvánnak**. A kiváló aradi műépítész munkásságát lapunk idei februári számában méltatta Puskel Tünde Emese abból az alkalmából, hogy post mortem neki ítelték a Kölcsey-díjat. A mostani díjat Sándor István leánya, Zelenák Andrea vette át.

Kiválósági címet ítéltek oda Ștefan Oroian gyulai képzőművésznek az Arad–Gyula közötti kapcsolatok ápolásáért és Lars T. Gareberg svéd lutheránus papnak a kisszentmiklósi iskola támogatásáért. Ugyanezt a kitüntetést kapta Mircea Potocean iskolaigazgató és Constantin Călinescu sportiskola-alapító, Adrian Jigău súlyemelő, Nicolae Blaga vendéglátóipari szakember, Tiberiu Țiganu sporttörténet-kutató.

A kitüntetettek korelnöke a Csiky Gergely Főgimnázium nyugalmazott tanára, **Vadász Ernő**. Neve ötven éven keresztül kapcsolódott az aradi sportmozgalomhoz. Tősgyökeres aradi. A Katolikus Gimnáziumban kezdte tanulmányait, annak jogutódjában, a Magyar Vegyes Líceumban érettségizett. Bukarestben elvégezte a testnevelési főiskolát, ahol egy évig asszisztensként is oktató. Hazatérte után egykori iskolájába került torna-



A polgármester átadja a kitüntetést

(Ujj János felvétele)

tanárnak, ott meghonosította a kosárlabdázást. Edzett ifjúsági és felnőtt kosárlabda-együtteseket, tanítványai sikerrel szerepeltek a román bajnokság első osztályában, de többen bekerültek az országos válogatottba is. Volt az UTA A osztályú futballcsapatának erőnléti edzője. Négy évet Afrikában, Marokkóban oktatott. Pedagógusi munkájáért az RMPSZ országos szervezete Ezüstgyopár-, a megyei szervezet Márki Sándor-díját is megkapta.

A *Szövetség* szerkesztősége olvasói nevében is gratulál a kitüntetéséhez.

Ujj János

A DIÁKSPORTNAK SZENTELTE ÉLETÉT

Az idei Aradi Napok kitüntetettjei között volt Vadász Ernő nyugalmazott testnevelő tanár, aki a diáksporban elért eredményeivel érdemelte ki az elismerést. Kicsit megkésettnek érezte a kitüntetést, mert mondta, aktív korában talán jobban megérdemelte volna, mint most, de azért hálás szívvel gondol azokra, akik méltónak tartották a Kiválósági-oklevélre.

– *Milyen érzésekkel fogadta a város részéről kapott elismerést?*

– Meglepetés volt számomra. Nyolcvanharmadik életévemben vagyok, és húsz éve nyugdíjaztak. Ha akarták volna, úgy érzem, hogy hamarabb kellett volna rám gondolniuk. De így is szívesen elfogadtam, és megköszönöm azoknak, akik javasoltak és azoknak is, akik megszavazták.

– *A sportolóként, edzőként vagy testnevelő tanárként elért eredményeire büszkébb?*

– Nehéz erre válaszolni. 1950-ben érettségiztem, abban az időszakban sportoltam, és több sportágat űztem versenyszerűen: labdarúgást, kosárlabdát, kézilabdát és teniszt, de más sportágakat is, amennyire lehetett. Akkor a sport volt a szórakozás, nem volt televízió, csak a rádióban hallgathattuk például az 1948-as londoni olimpiát. Nem úgy volt, mint ma, hogy az ifjúság teljesen az internet, a televízió és más mindennek a rabja – a fiatalság kimondottan a sportnak élt. Nagyon sokan szeretettel gondolunk vissza azokra az évekre, amiket a sportpályán, vagy a Maros partján tölthettünk. Miután elvégeztem a testnevelési főiskolát, még néhány évig, 1960-ig aktívan sportoltam, az aradi kosárlabdacsapattal elég jó eredményeket értünk el. '60 után kimondottan a diáksporral foglalkoztam. Volt egy év, amikor a városi bajnokságban öt csapatunk nyert. Sőt három csapatunk az országos döntőkre is eljutott. Az kiemelkedő periódusa volt az iskolai sportéletnek Aradon.

– *Ezt a magyar középiskola diákjaival érte el?*

– A magyar vegyes líceuméval. Utána lett 3-as, majd 11-es számú líceum, ami ma a Csiky Gergely Főgimnázium.

– *Ön egyike azoknak, akik meghonosították Aradon a kosárlabdát. Hogy emlékszik vissza a kezdetekre?*

– Tulajdonképpen Willer Elemér tornatanár az, aki az első palánkokat felszerelte nálunk az iskolában. Addig is volt egy pálya a Moise Nicoară-iskolában, a volt magyar Királyi Főreál Gimnáziumban, egy nagyon rossz állapotú salakos pálya, ott is voltak próbálkozások, de igazából Willer Elemér vezette be a sportágat Aradon.



Vadász Ernő kezében a kitüntetés

(Pataky Lehel Zsolt felvétele)

1947 lehetett, vagy tán '48, amikor Killik László – aki utóbb a magyar női válogatottnak húsz éven keresztül volt edzője – testnevelési főiskolára járt Budapesten. Mivel egy őszi periódusban, szinte decemberig nem kapott vízumot, hogy visszamehessen, szinte minden második nap eljött az iskolába, és játszott velünk. Tehát Willer Elemér mellett Killik László is hozzásegítette a társaságot. Utána, az '50-es években már egészen jól ment. Akkor én is játszottam, és a legjobb eredményt 1950-ben értük el, amikor a román országos felnőtt kosárlabda-bajnokság tizenkét csapatos döntőjében a hatodikak lettünk. Ez azért is nagyszerű, mert csak diákok szerepeltek abban a Locomotiva nevű csapatban.

– *Tanítványai közül – akár az iskolából, akár az UTA élvonalbeli futballcsapatából – kikre emlékszik a legszívesebben?*

– Például Czomor Péterre, aki sajnos tizennégy-tizenöt éve elhunyt. Ő a román felnőtt kosárlabda-válogatott egyik oszlopos tagja volt, hatodikos korától kezdve tanítottam. Rajta kívül a szintén válogatott Czinevicsre, aki most Montrealban, Kanadában tanár, a hölgyek közül Horváth Ildikóra, immár nyugdíjas egyetemi

tanár, Pócsainé Wagner Magdara, mindketten sokszor szerepeltek a román válogatottban, Deák Anikóra, és még sorolhatnék jó néhány nevet... Dávidházy Imre – akiből kiváló edző lett – volt a csapatkapitányom és az irányítóm, vagy Kádár Tibor, ő is benne volt az országos döntős csapatomban. A futballcsapatnál én csak másodedző voltam, Liviu Coman volt a csapat edzője, és egy éven keresztül dolgoztam mint fizikai felkészítő. Kiváló együttes volt akkoriban: Iorgulescu védett, aki később hússzor vagy még többször szerepelt a válogatottban, ezenkívül Pozsonyi, Domide, Brosovszky játszott, hogyne emlékezne rájuk az ember! Örömmel gondolok vissza erre a csapatra és az eredményekre, főleg, hogy negyedikek voltunk az első osztályban. Ehhez képest, hol tartunk most? Jobb, ha nem is beszélünk róla...

– Az 1970-es években négy esztendeig főiskolai testnevelő tanárként dolgozott Marokkóban. Hogy jutott oda és milyen volt ott élni?

– Szerencsés körülmények között kerültem Marokkóba. Kerestek tanárokat, akik hajlandók kimenni, tanítani. Az iskolában tanultam ugyan franciául, de nem

tudtam jól, és emiatt elég nehezen illeszkedtem be, mert ott derült ki, hogy minket nem azért vittek, hogy gyakorlatot, hanem, hogy elméletet tanítsunk. Én kézilabdát és kosárlabdát oktattam, és annyira megszoktuk és megszerettük azt a vidéket, hogy nagyon nagy szeretettel gondolok azóta is Marokkóra. Mint edző is, mert a FUZ férfi kézilabdacsapatának voltam pár hónapig az edzője, ugyanis a főedző külföldre ment, és felkértek engem. Mindkét gyerekem francia iskolában tanult, és az egyik évben, a szabadság alatt nem jöttünk haza Romániába, hanem hatvan napig Európában barangoltunk, sátorral, vagy ha esett, akkor szállodában laktunk. Még a norvég fjordokhoz is eljutottunk, tehát több ezer kilométert utazhattunk abból a keresetből, amit ott kaptunk tanárként. Úgyhogy nagyon szép emlékeim vannak Afrikáról.

Pataky Lehel Zsolt



Szemelvények az aradi tenisz történetéből (1.)

A napjainkban nagy népszerűségnek örvendő tenisz sportág eredete az ókorba nyúlik vissza. A görögök már játszottak egy teniszhez hasonló labdajátékot, amelyet a kínaiak és a hinduk is kedveltek. Európában – Anglia, Itália, Franciaország – a lovagkorban kezd elterjedni. Az Egyesült Államokban viszont csak 1870-től.

Aradon a teniszt eleinte csak egyetlen klubban, az AKE-ban (Aradi Korcsolyázó Egyesület) karolták fel, a századforduló elején. Urbán István főispán támogatásával az egyesület megkapta a Baross-park egy részét, ahol rövid idő alatt felépültek a tenispályák, és kezdetét vehette a teniszélet.

A kezdetek

Aradon 1921 júniusában rendezték az első versenyt, amelyen már a temesváriak is részt vettek. Majd sor került egy nagyszabású országos versenyre, Arad város bajnokságáért. Erre bukarestiek, temesváriak, váradikak és lugosiak is eljöttek. Nagy meglepetésre, a férfi egyest a temesvári Kádory nyerte, legyőzve az aradi Dr. Luppút. A női egyesben is temesvári versenyző, Káldor Elli végzett az első helyen, az aradi Obetkóné előtt.

Az 1923-as évben megrendezett országos versenyen már száznál több nevezés történt, s részt vett a teljes akkori élvonal. A bukarestiek mind az öt versenyszámban

diadalmaskodtak. Főleg az aradiakkal döntözték. Ekkor tűnt fel a fiatal, nagyon tehetséges Dörner László.

Igen jól sikerült az aradi sportolóknak a teniszidény záróversenye Kolozsváron, ahol Dörner László remekelt: férfi egyesben második, párosban pedig első lett.

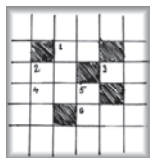
Ez év őszén Károly trónörökös Aradon ellátogatott az AKE klubjába, megtekintette a pályákat, valamint az ott folyó játékot. Elismerését és elragadtatását fejezte ki a látottak nyomán, mondván, hogy „itt vannak az ország legszebb tenispályái”.

1924-ben megalakult Aradon a Hellas S. C. A következő évben elkészültek új tenispályái is.

A negyedszerre megrendezett országos versenyen még mindig a bukarestiek diadalmaskodtak nagy fölényvel. Ellenben a Nagyváradon, Kolozsváron, Aradon, Petrozsényban rendezett országos jellegű versenyeken Dr. Luppú, Dörner és Fülöpné remekelt, így az az általános vélemény alakult ki, hogy az aradiak a legerősebb vidéki teniszezők.

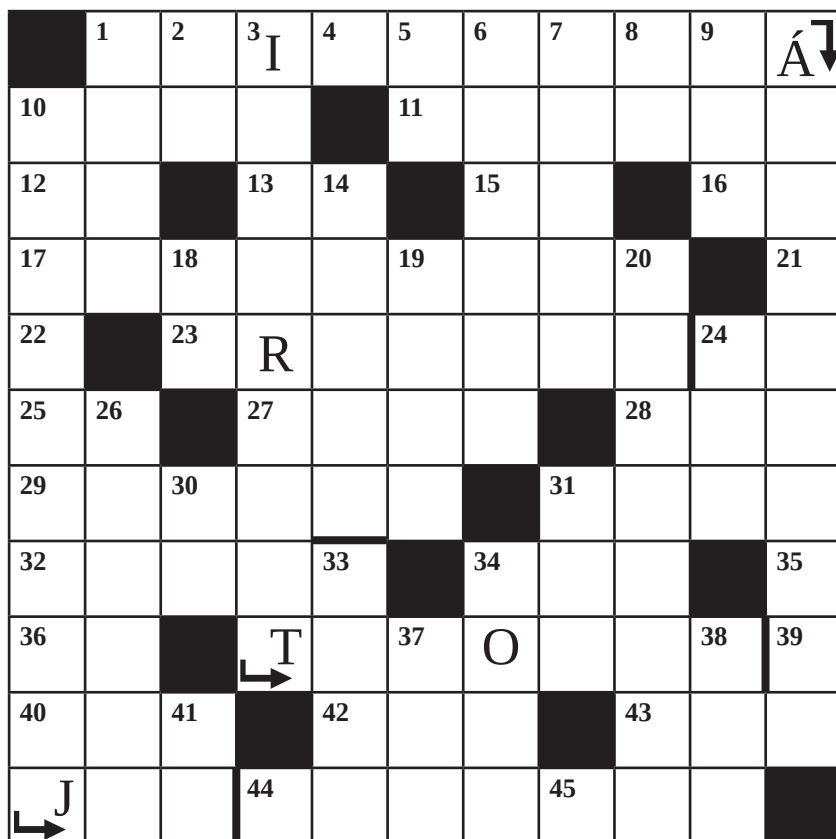
Pásztai Ottó





AZ ARADI SÍRRA

150 éve, 1864. október 5-én hunyt el Madách Imre magyar költő, író, ügyvéd, politikus, a Kisfaludy Társaság rendes és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Október lévén, nem a közismert *Az ember tragédiája*, hanem *Az aradi sírra* című négysoros verse utolsó két sorát idézzük folytatólagosan a vízszintes 1. és 23., függőleges 34., 3. és 10. szám alatt.



VÍZSZINTES: 10. Valaminek kicsi vagy legkisebb alkotórésze 11. Karének, régiesen 12. Molibdén 13. Savmaradéknak fémmel alkotott vegyülete 15. Régiesen hív 16. 16. Gát szélei! 17. Lenéz, letekint 21. Az áramerősség mértékegységének a rövidítése 22. Félíg ég! 24. Asztácium 25. Kilométer rövidítése 27. A Kis-Szunda-szigetek legnyugatibb tagja Indonéziában 28. Olimpiai bajnok japán tornász (Takashi) 29. Régi faalkotmány, melynek kerek nyílásaiba beszorították a megszegyenítésre ítélt ember végtagjait (és nyakát) 31. Baka betűi 32. Összevissza pöröl! 34. Útirányban, latinul 35. A C-dúr hangsor harmadik hangja 36. Végek nélkül csal! 39. Gramm 40. Ilyen hal a békaporonty 42. Nyakban hordott hosszúkás kendő 43. Elme 44. Valamiről tudomást szerző.

FÜGGŐLEGES: 1. Afrikában őshonos, a liliommal rokon, húsos levelű pozsgás (dísz)növény 2. Kicsinyítő képző 4. Tonna 5. Saját kezűleg rövidítése 6. Összevissza hazahí! 7. T-vel az elején: olaszországi város 8. Római négyszázötven 9. Tréfás ötlet vagy bemondás, angolul 14. Cseppfolyóssá alakul 18. Kellemkedő köszönő szó, különösen nők között 19. Férfi becenév 20. Vissza: gyalogos katona, fegyveres őr, régiesen 24. Idegen női név 26. A golyával rokon, de nagyobb, dögevő afrikai madár 30. Fegyvert elsüt 31. Fordítva: dél-koreai autómárka 33. Foszfór, oxigén és szelén vegyjele 37. Bő 38. Ezüst és oxigén 41. Páratlanul irtó! 44. Római ezer 45. Urán.



A Szövétnak legutóbbi számában megjelent
Élet vagy halál című rejtvényünk helyes megfejtése:
„Egy ezredév néz ránk ítélő szemmel / Attilától egész Rákócziig.”



Lészay Béla



Sz. Benedek István



LIMERICK

Nem célom eldönteni vagy bebizonyítani, hogy ezek a versikék, amiket nemcsak a szerző, ihletőjük* is *Limerick*nek keresztelt, valójában műfajilag, formailag vagy tartalmilag megfelelnek-e a kákán csomót keresők igényeinek. Sokuknak csupán az alapötletét sikerült átmentenem, de a humorát (remélhetőleg) mindnek.

EGÉSZEN TISZTESSÉGESEK

Torta

Az ottan egy cukorhalmaz,
egy igazi torta,
Nem kuglóf az!
A cukrászunk cukorral beszórta.

Pó

A Pó az egy olasz folyó,
a popó kettészelt golyó.
A dadogós szerint popó-...
tolhatatlan veszteség
egy dundi feleség.
– Ez a popó tolhatatlan, elől-hátul egyformán bő,
nem is popó, hanem ség,
– makogja. – Annyira dagadt a nő,
hogy nekem a fele is elég.

Víziló

A víziló
oly szomorú,
mert mindenütt jó domború,
hosszában nézed vagy keresztbe.
– Az arca ez? Vagy csak a...(se..) popó?

Éhesek

Egy ember vacsorázik,
és mit lát?
A levesében ázik
egy egér.
– Ne rémüljön meg, ne kiabáljon! – nyugtatja a pincér.
– Meghallja a szomszédja, és ő is kér!

Álarcosbál

Fának öltöttem az álarcos bálba,
de senki sem néz annak!
– panaszkodik a fiú.
– Ugyan már! –
vigasztalja a lány,
– Nézd, mennyi kóbor kutya vár,
és ebnek öltözött vendégek is akadnak!

Feltaláló

A feltaláló repülőgépe a vízbe zuhan.
Nem sír, felkiált boldogan:
– Hajót építek, hátha az repülni fog!
Most a cipőmben a sok víz locsog.
A szél kellemesebb.

Lady

Ez a hölgy igen jól lett nevelve,
de ha hevül, kibuggyan keble.
A komornyikja roppant bajba kerül
ezáltal,
vissza kell gyömöszölje,
nem kézzel, merőkanállal.

Szakáll

– Nézd, az ember mit nem talál.
hisz óriási ez a szakáll!
– mondta a nagyszakállú törpe,
és benyúlt a sűrű szőrbe.
– Sok-sok tojás és fészek,
kismadarak és még számtalan holmi!
De nem folytatta, mert csak százig tudott számolni.

*Walter Dietze, Herausg. „333 Limerick”, Edition Leipzig, 1977.

BESZÉDHIKÁS TÖRTÉNETEK* (2.)

Gonosz vagyok, és csak nehezen állom meg, hogy ne hahotázzam mások balfogásain. Komoly rutinra tettem szert ezen a téren, hála anyanyelvemnek, ami segít hibázni, szóban és írásban egyaránt, méghozzá élvezettel.

A NŐKRŐL

A mama szomorúsággal bámulta leányát.
A férfi ismeretsegget keresett a strandon.
A nő viszonyozta a férfi kedvességét.
– Ez aztán a perspektíva! – kiáltott fel a férfi, amikor meglátta a nagymellű nőt.

SZEX

– Lóerőben levő férfi ismeretségét keresem – adta fel a hirdetést a kentaurileány.
„Baráti üdvözléssel!” – fejezte be a szerzetes a szeretőjének írt levelet.
– Baszádes teremtés! – szólt a fiú elismerően.
– Nem esek egyszerre kétségbe! – legyintett a selyemfiú.

VEGYES

– Majd dadog én nektek! – horkant fel Demosthenész, kiköpte a kavicsot a nyelve alól, és a csúfolódó srácok után dobta.
– A szánkó megindult, egyenesen a bucka felé. A dadogós hóember felkiáltott: Ho-hó!
– Az Egybesült Álmodban született.
– Az oregamis mind azt hajtogatta, hogy túl kemény.
– Útszéli tábla: Településünkön polgárörsegg tartózkodik.
– A bélyeg ragacszkodott a borítékhoz.
– Esze Hágában sem volt érvényt szerezni a törvényeknek.
A rossz gyermeket seggetverő taps fogadta.
– De én a *sharkomra*** álltam – magyarázza a szörfölő –, akkor vesztettem el a fél lábam.
A káderes beleszagolt a levegőbe, és nyomban megállapította, hogy nem a hegymászó-, hanem a hagymázó brigád áll előtte.
– Nézz üde! – mondta a szárazvirág a rózsának.

*Részlet Sz. Benedek István *A lovagi torta* című könyvéből, ami a *Nem a ruha eszi az embert* (Jelen, Arad, 2014) második kötete.

**shark = cápa (ang.)

A Szövetség nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumában nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNÉKET!**

Köszönjük

Ágnesné Rózsa Mária (Németország),
Dr. Nagy Sándor, Retezár József (Sinter Stop Kft. Arad), a Super Lady Kft.
és Vágási Márta
nagylelkű támogatását.

LAPZÁRTA

A következő, decemberi számunk
lapzártája **november 25.**; a megjelenést
december 20-ra tervezzük.

Szövetség

Aradi Kulturális Szemle
XVIII. évfolyam, 5. (102.) szám



Kiadja:
az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:
310085 Arad, Str. Calvin nr. 22
Tel: +40/740-955132
+40/257-281140

E-mail:
belami@belamisport.ro

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő:
Juhász Béla

Szerkesztő bizottság:
Fekete Réka, Ilona János, Lészay Béla,
Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zsolt,
Puskas Péter, Siska-Szabó Hajnalka,
Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zsolt,
Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:
Szász Eszter

Korrektúra:
Lészay Béla

Tördelés, technikai szerkesztés:
Rudolf Ágnes

Rovatcím-grafikák:
Fritz Mihály, Mór-Sághi Annamária

Címlapon: *A 165 éve kivégzett aradi
13 vértanú emlékére emelt Szabadság-
szobor*
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:
Csanádi János, Erdélyi Ildikó, Kori Edina, Piroska István, Vágási Márta, Vajda Noémi

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Tulipán és a Jelen könyvesboltban, valamint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

ARADI MAGYAR NAPOK



Megnyílt az aradi Kölcsey Egyesület „*Aradi arcok - Századokon átívelő találkozás*” című kiállítása.

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)



A Szabadságszobor Egyesület szervezésében, a Csiky Gergely Főgimnázium Tóth Árpád termében **Kovács Gézára emlékeztek.**

(Siska Szabó Zoltán felvétele)



Média határok nélkül - Közönségtalálkozó a magyar közmédia külföldi műsorainak szerkesztőivel (Házigazda: Aradi Hírek)

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)



Hudy Árpád **Hidegebb napok** című kötetének és a **Nyugati Jelen Évkönyvének** bemutatója

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)



Fiatal helytörténészek találkozója a Csikyben „**A mi falunk a mi történetünk**” címmel (a Szabadságszobor Egyesület szervezésében)

(Bortos Júlia felvétele)

Bródy János előadástje a Kultúrpalotában



„Magyar nyelv! Sarjadsz és egy vagy velünk és forró, mint forrongó szellemünk.”

2005. március 24-én, első aradi útján a Jelen Házban találkozott tisztelőivel

Faludy György

Kossuth-díjas író, költő.

Emlékére állította az Irodalmi Jelen és a Nyugati Jelen 2014. szeptember

A Jelen Házban emléktáblát avattak **Faludy György** tiszteletére

(Ujj János felvétele)

BENEDEK ELEK

ŐSZI ÉNEK

*Búsan járok-kelek a szürke avaron,
Léptem alatt zörög a sárga falevél.
Kis madár énekét immár nem zavarom
Erdő víg dalnoka, ó, hová lettél?*

*Hervadva búsul egy-egy kései virág,
Hiába nyílt ki: egy-két napot, ha él.
Nemcsak én vagyok bús, bús az egész világ.
Ím a szellő is szomorú dalra kél.*

*De félre, bánat, félre! Leszen tavasz még,
Erdő, mező, tudom, újra kizöldül.
Fejünk felett újra mosolyog majd az ég,
S illat, melegség árad ki a földből.*

*Szép lesz az erdő, ó be szép lesz ismét,
Fölcsendül benne a víg madárdal.
S járván az erdőt bolyongva, el sem hinnéd,
Hogy egykor küzdött a szörnyű halállal.*